

deren staende/ende die van gemeene Wegh-
bree gelijk. De steel is ront / een spanne
hoogh / ende van het midden tot aen de top
ordentlijk met klepne groen-geelen ofte ypt
den groenen witachtige bloemkens beladen.
De Wortel is als een klepne Ajuyn ,
onder veel beselingen voort-brengende.

Plaetse. Dit kruydt wordt in de Dalen

van de Zee-dynnen gebonden.

Tijdt. Het draecht zijn bloemen in May
ende Juny.

Aert en Krachten. Soo veel van de
krachten van dit kruydt bekend is / wordt
het van sommige geprefen om alle wonden
ende quetsuren haestelijck te genesen ende
toe te heelen. Dodonæus.

HET VYFDE DEEL

Des

Nederlandtsen Kruydt-boecks,

BESCHRYVENDE

De Geslachten / Gedaente / Plaetse / Tijdt / Aert / Krachten / ende Med-
dicinael gebuyck van alderhande kruyden / die in de Nederlanden in de
Rebieren / Poelen / Zee / vochtige Breunden / ofte Grasachtige
Plaetsen / ende aen der selven kanten op-wassen.

Fonteyn-kruydt, in 't Latijn Fontinalis, Potamogeton.

Geslachten.

Van dit Water-kruydt wor-
den drie soorten gebonden:
Te weten / gemeyn, groot
ende kleyn Fonteyn-kruydt.
Gedaente. Ypt de Wor-
tel van het gemeyn Fon-
teyn-kruydt, de welke aen de gront van
't water dooy veel saselingen bebesticht is /
spruyten dunne / lange ende geknoopte stee-
len / waer aen lanchwerpige bladeren op
dunne steelkens ende boven op het water
drijvende te voorschijn komen. De lijf-ver-
twige ofte bleeck roode bloemkens komen
voort op dunne steelkens / boven het water
ypt-stekende / aert-wijs / gelijk de bloemen
van de Herts-tonge by een vergadert zijn
de / de welke van klepne ronde knopkens

daer hart zaet in besloten is / gevolght wor-
den.

De tweede soorte heeft langer witter ge-
knoopte wortelen ende steelen als de vooz-
gaende; oock zijn de steelen met langer en-
de smalder bladeren bewassen / de welke
met een harde middel-ribbe versien / nim-
mermeer boven het water te voorschijn ko-
men. De bloemen die roodachtigh ende in
dicke aere vergadert zijn / sieken alleen bo-
ven het water ypt.

De derde soorte ofte kleyn Fonteyn-
kruydt bekrachtigh veel dunne ende in ver-
schepde zijde tacklykens afgedeylde steelen/
met breede ende lanchwerpige bladeren /
dach klepnder dan die van de eerste soorte/
bewassen: omtrent de oorspronck van dese
zijde tacklykens brengt het op eenige steel-
kens

kens eerst witte ende moschachtige bloemkens / ende daer na platte zaden voort. Dit kruydt is mede / behalven de toppen van de steelen en eenige bladeren / met het water bedeckt.

Plaetse. Het eerste ende tweede Fonteynkruydt wordt overbloedigh in stilstaende wateren gebonden. Het derde wast in bracke ofte zoute ondiepe wateren / omtrent Dordrecht in Hollandt.

Tijdt. Groot Fonteynkruydt bloeydt in Juny ende July : maer het gemeyn ende kleyn Fonteynkruydt in Augustus ofte September.

Aert en Krachten. Fonteynkruydt is verkoelende ende t' samen-treckende van aert ende krachten. Galenus, Dioscorides.

Medicinael gebruyck. Voor alderhande Buyck-loopen : neemt Fonteynkruydt twee handen vol / koocht dit op in een pint roode Wijn / tot dat een derde deel verzoeden is : ende laet hier van een kleyn roemerken twee ofte driemaal daeghs dincen. Plinius.

Voor het Flerecijn. Neemt van de bladeren soo veel van nooden is / scrupse in Olie / Azijn ende Soete-melck / ende leghtse lauw op de pijnlijke leden. Dodonæus.

Voor heete ende voortsettende vervuylde Zeeren ende Sweeringen: Neemt het sap van de bladeren met Honingh ende Azijn vermenght / ende doecken hier in nat gemaect / sult ghy ober de zeeren ende zweeringe op-leggen. Dioscorides, Plinius.

Voor heete opdrachtigheden des Aengesichts : Neemt van de bladeren soo veel genoegh is / stootse kleyn / ende leghtse papwys op het aengesicht. Dodonæus.

Plompen, in 't Latijn *Nymphaea*.

Geslachten.

De Plompen zijn in groote ende kleyne onderscheyden : De groote draecht ofte witte ofte geele bloemen ; onder de kleynen / die geele bloemen voort-brenght sullen wy tot een mede-soorte stellen het Kruydt /

't welck hier te Lande Vorscheen-beet genaemt wordt.

Gedaente. Apt de seer dicke ende knobbelachtige wortel van de witte Plompen, die aen de gront dooz veel saselingen gehecht is / spruyten lange / ronde / gladde ende voose steelen / waer op groote en bzeede bladeren / die meestendeel boven op het water drijven / te voorschijn komen. De witte bloemen / die van veel lancwerpige bladeren ghemaccht / ende in 't midden met veel beselingen verciert zijn / komen mede op soodanige steelen elck besonder voort ; dese vergaen zijnde / wordt der selven plaetse dooz groene ronde bollekens / waer in zwartachtich blinkent zaet beslooten is / verbult.

De Geele Plompen verschillen van de voorigaende soorte / dooz dien de bladeren lancwerpiger / ende de steelen niet rondt maer kantigh zijn. Oock zijn haer geele bloemen alleen van vijf rondachtige blade-

Ren

2

ren t'samen geset / in 't midden van de welke een bolleken / boven spits toe-loopende / voort-spruyt / waer in de zaden / die oock grooter als van de witte Plompen zijn / beslooten leggen.

De kleyne Plompen spruyten op de selve maniere als de groote voort / maer de bladeren zijn veel kleynder / de groote van een palme van een handt bereykende. De geele bloemen vertoonen sich sterre-wijs / van gedaente die van Speen-kruyd niet ongelijk. Het zaet wordt mede in bolleken / als die van de groote geele Plompen waert.

Vorschen-beet heeft korte ronde bladeren / de welke gemeenlijk niet grooter en zijn / dan de nagel van een duym / andersints de ghedaente van Plompen-bladeren seer wel upt-buckende. De bloemen bestaen uit drie bladeren / die meestendeel wit ende in 't midden wat geelachtigh van berwe zijn / boven de bladeren op lange steekens upt-stekende.

Plaetse. De Groote Plompen groepen in de Poelen / Grachten ende traegh-loopende rivieren. De kleyne geele Plompen ende Vorschen-beet wordt hier te Lande in stilstaende Wateren gebonden.

Tijdt. Alle de soorte van Plompen brengen haer bloemen in May ofte Juny voort ; Alleen Vorschen-beet bloeyt in July ofte Augustus.

Aert en Krachten. De wortel ende het zaet van de Plompen zijn verkoelende ende verdroogende sonder eenige scherpigheyt tot in den derden graedt. De bloemen ende bladeren zijn verkoelende ende vocht-makende van aert en krachten. De smaect van de kleyne geele Plompen bewijst ghenoechsaem dat sy eenige warmte by haer hebben. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor ontvloeyinge des Zaets , onmatige Maent-stonden ende Buyck-loopen : Neemt van het zaet ofte wortel van de Plompen een vierendeel loots / ende geeft het met Wijn Tint op een repst in ; Andere gebruycken de Conserf van de

bloemen bereydt. Galenus , Dioscorides.

Om het bloeden te stelpen : Neemt bersehe Plompen-bladeren , stootse kleyne / ende leghtse plaester - wijs op de wonden. Theophrastus.

Voor heete Koortsen , droogen Hoest , ende ontstekinge des Ingewants : Neemt ghedistilleert Water van witte Plompen-bloemen een pint / Sproop van de selven twee oncen / menght dit te samen ende laet hier van dickwils drincken.

Voor pijn van de Milt : Neemt Wortelen van de Plompen twee loot / ziedtse op in een half pint witte Wijn / om voort twee reysen te gebruycken. Plinius.

Voor Hoest-pijn ende ontstekinge van de Lever , Milt ofte Nieren : Neemt het gedistilleert Water van witte Plompen-bloemen soo veel van wouden is / doecken hier in nat gemaectt zijnde / sult ghy voort het voort-hoest binden / ofte op de rechter ofte linker zijde ofte op de lenden leggen. Dodonæus.

Water-linsen ofte Enden-kroost, in 't
Latijn *Lens Palustris.*

Gedaente.

De Water-linsen zijn anders niet als kleyne bladens / in groote menigheden des Somers op 't water drijvende / de welke upt het midden in plaetse van steelen ofte wortelen eenige dunne witte savelingen upt-werpen.

Plaetse. Dit kruydt wordt oberbloedigh in Poelen ende stil-staende Grachten gebonden.

Tijdt. Het komt in de Sommerse Maenden boven op het water drijvende te voorschijn.

Aert en Krachten. Enden-kroost is vocht-makende ende verkoelende by na tot in den tweeden graedt. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor Hoest-pijn , oprachtigheyt des Aengesichts , ende heete Geswellen : Neemt Water-linsen soo veel ge-

genoegh is / ende leghtse van buypen op / de selve dickwils vernieuwende.

Voor hitte ende roodigheyt der Oogen, als mede ontfekinge des Levers: Neemt 't gedistilleert Water van Water-linsen, ende wascht de oogen dickwils daer mede / ofte leght het met doecken op de rechter zijde. Ravelingius.

Voor 't Flereijn: Neemt een goet deel Water-linsen, maectse warm in een aerde ofte yseren pot / ende slaetse met een linnen doeck pap-wijs om de Voeten. Ick hebbe een Man gekent die door dit middel van het Podagra / waer mede hy dickmaels gequelt was / volkomen genesen is geweest.

Water-nooten ofte Minck-yfers, in 't
Latijn *Tribulus Aquaticus.*

Gedaente.

DE Wortel van dit Gewas zijn met veel hayz-wijse beseligen aen de gront gevestight / lange steelen / op veel plaatsen met de selve rupghete bewassen / voortbrengende. Op het opperste van dese steelen / die aldaer dicker / als onder het water zijn / komen de breedte ende aen de hantten wat geschaerde bladeren / elck op een besonder steelken groepende / te voorschijn. Tusschen ende onder dese wassen de bloemkens / die van Doothkens / wat grooter als Hasel-nooten / ende met vier scherpe kromme Doothkens beset / gevolght worden; Dese besluypen in sich een witte kerne / niet onlijckelijck van smaect.

Plaetse. In Brabant ende sommige andere Gewesten van Nederlandt vintmen dit Gewas in de Dyvers ende stil-staende klare Wateren.

Tijdt. Dit Kruidt bloeyt in de Maent Juny, ende sijn vruchten worden in Augustus volkomen ende rijp.

Aert en Krachten. De Water-nooten zijn verkoelende van aert / ende renighstints 't samen-trechende van krachten. Galenus. Medicinael gebruyck. Voor Bloedt-pis-

sen, 't Graveel ende alderhande Buyckloopen: Neemt gedrooghte Water-nooten een vierendeel loots / sijn ghesloten zijnde / laet het met Wijn in-nemen. Om de Steen ofte Grabeel af te setten / gebruycken sommige de selve alse noch versich zijn / waerom oock de erbaren Genees-meester Leonardus Fuchsius de versche Water-nooten in sijn gedistilleert Water tegen de Steen ende Grabeel voorsz-schijft.

Water-duysent-bladt, in 't Latijn
Millefolium Aquaticum.

Geslachten.

VAn dit Kruidt verhaelt Dodonaeus maer een soorte / Lobel voeght 'er de volgende / die mede in Nederlandt gebonden worden / noch by: tweede Water-duysent-bladt, derde Water-duysent-bladt, ende Water-duysent-bladt met geele Gehelme Bloemkens.

Gedaente. De eerste soorte van Water-duysent-bladt brengt voort upt een enckelde ende slechte wortel een lange dunne steel / die met veel bladeren bewassen is. Dese bladeren zijn veder ofte pluym-gewijs aen een middel-ribbe 't samen-gevoeght / de Venckel-bladeren, hoewel veel meer gesuippelt / niet ongelijck / ende onder en boven het water voort-spruytende. De bloemen komen boven op de steel kroons-wijs / gelijck aen de Aert-duysent-bladt, te voorschijn.

De tweede soorte van Lobel aengemerckt / heeft seer lange steelen / die hier en daer gebogen zijn. De bladeren gelijken die van de Verckens-venckel seer wel. De klepne moschachtige bloemkens komen aen dunne steelkens aer-wijs voort.

De derde soorte is de voorgaende seer gelijck / maer de bloemen ende zaet-huyf-kens komen met die van de Water-hanen-voet over een.

Water-duysent-bladt met geele Gehelme Bloemkens heeft seer dunne steelkens ende bladekens / waer van de steelkens rood-

A 3 achtigh/

achtigh / ende een voet ofte anderhalf
hoogh zijn / langhs de welcke geelc bloemen
groepen / gelijkc besloten helmkens / die
onder een uyt - stekende hoorenken heb-
ben.

Plaetse. De eerste ende tweede soorte
van Water-duysent-bladt wordt in Neder-
landt in de Poelen ende stil-staende Gzacht-
ten gebonden. De derde soorte wast veel in
Zeelandt ende Vlaenderen. De vierde soor-
te groeyt overbloedigh in de Gzachten van
Vlaenderen, tusschen Gent ende Ancwer-
pen.

Tijdt. Water - duysent - bladt bloeyt in
May ende Juny.

Aert en Krachten. Dit Gewas is ver-
droogende ende wat t' samen-treckende /
hebbende alle de krachten van geelc Gerwe
ofte Aerdt-duysent-bladt. Dodonæus.

Water-violieren, in 't Latijn *Viola*
Palustris.

Gedaente.

Dit Gewas heeft dunne ende rechte
steelen / uyt dunne / lange ende zwar-
te safelingen voort-spruytende. De blade-
ren gelijcken die van de Gerwe ofte Aerdt-
duysent-bladt, hoewel si grooter ende wij-
der uyt-gespreydt zijn / dese omvatten in groo-
te menighe het onderste van de steelen.
Aen de toppen van de steelen krijght het
witte bloemen / die in 't midden geel / soet
van reuck ende van vijf bladkens t' samen
geset zijn / de welcke altydt vier ofte vijf
tegen malkanderen ober staen.

Plaetse. Water-violieren vintmen hier te
Landc in de Poelen / Gzachten ende stil-
staende Wateren.

Tijdt. Dit Water-kruydt brynght sijn
bloemen in May ende Juny voort.

Aert en Krachten. De Water-violieren
verhoelen ende verdroogeyt / maer si zijn
tot noch toe van geen Kruydt-beschrij-
vers voor eenige ghebruycken voor-geschre-
ven.

Biesen, in 't Latijn *Juncus*.

Geslachten.

De soorte van Biesen, die hier te Landc
gebonden worden / zijn de navolgen-
de: Matten Biesen, sachte Biesen, scherpe
biesen, kleyne Biesen, kleyne Water-bie-
sen met tackkens van Paerde-staert, ende
wel-riekende Water-biesen.

Gedaente. De Matte Biesen is de alder-
grootste van allen / in plaetse van bladen /
rechte / ronde / lange ende spits op-gaende
steelen / met wit ende boos mergh gebult /
voort-bryngende; Waer aen een weynigh
beneden de top aen een zijde korte kleyne
steelkens voort-komen / met kleyne zaet als
kleyne aen een hangende Druyskens bela-
den. De Wortel is met veel vefelingen be-
set.

De sachte Biesen zijn de voortgaende van
gedaente seer gelijk / alleen verschillen si
in de groote / want dese zijn kleynder / kort-
ter ende dunner.

De derde soorte ofte scherpe Biesen is de
voortgaende van groote wel gelijk / maer
de steelen en spruyten allegader niet uyt de
wortel / want sommige uyt de zyden ende
schooten van de andere voort-komen / ge-
lijk men in Aisch-ende Venchelachtige ge-
wassen geschieden siet.

De kleyne Biesen, in 't Latijn *Juncellus*
genaemt / is de kleyinste van alle / nauw-
lijcks anderhalve palme langh / met een
kleyne korte wortel / teete apkens / met
bloemkens van een staende / ende boven
sonder spits.

Kleyne Water-biesen met tackkens van
Paerde-staert, heeft een wortel met veel ve-
selingen begroeyt / ende naeckte halmen /
die de gemeene Biesen gelijk zijn / maer
met Druysachtige knoppen seerp op-gaen-
de / ende elck beneden hebbende eenen
knoop.

Wel-riekende Water-biesen heeft effene
ronde steelen / die in leden hier ende daer
afgescheyden zijn / aen welkers oorsprong
ande-

andere dunne steelkens / eenige kleyne smalle bladkens boort-brengende / upt-spruyten. De bloemkens zijn wit / kroons-wijs te voorschijn komende / de welcke van wit-achtigh zaet / 't welck boven wat platter ofte breeder dan onder is / gevolght worden. De Wortelen zijn heel dunne zwarte beselingen.

Plaetse. De drie eerste soorten van Biesen worden op vochtige ende dickwils met water bebloeyde plaetsen gebonden. De kleyne Biesen groeyen op dorre ende zandachtige heiden. De kleyne Water-biesen met tackkens van Paerde-staert wassen overbloedigh in stil-staende ende sacht-loopende Wateren omtrent Ooster-weel buyten Antwerpen. De Wel-riekende Water-biesen worden in veel beekchens / als mede in sonnige Kruidt-hoven groeyende gebonden.

Tijdt. De Wel-riekende Water-biesen bloeyen in Juny ende July, maer het zaet wordt in Augustus rijp.

Aert en Krachten. De Biesen zijn van een ghemengelde aert ende ghestaltenisse / te weten / eensdeels ghemaect van aerdrachtige koude / ende eensdeel van waterachtige tamelijke warme stoffen. De Wel-riekende Water-biese is warm ende droogh van aert / ende de Water-eppe van krachten gelijk. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Om slaep te verweken wordt het zaedt booznamentlijck van Matten Biesen in gegeben. Galenus.

Voor Buyck-loop ende overvloedige Maent-stonden: Meemt zaet van Biesen, drooght het in een panne over het vuur / ende geeft hier van een vierendeel loots met Wijn in. Lobel.

Voor Bloet-spouwen, pijn van de Maegh, Longh, Lever en Nieren, Water-sucht en Stuypen: Meemt van de wortel van Welriekende Water-biese een vierendeel loots / stoot het tot een fijn poep / doet 'er by 10 greyn gestooten witte Peper / te samen vermenght zijnde / geeft het met eenigh bequaem nat in. De selve wortel van Wel-

riekende Water-biese wordt mede onder de Djeserbariben vermenght. Ravelingius.

Water-kerse, in 't Latijn *Nasturcium Aquaticum*.

Gedaente.

DE Water-kerse heeft een dicke ende holle steel / die veel zijde scheuten / met lange rpen van lancbwerpighe ronde bladren aen een middel-sehente bewossen / boort-brenght. De bladeren zijn van smaack de Hof-kerse seer ghelijck. De kleyne witte bloemen spruyten aen 't opperste ende langs de steelen ende zijde scheuten aer-wijs de een d'ander volgende boort; dese af-geballen zijnde / komen dunne / ronde ende lancbachtige hauwkens / geel kleyne zaet in sich besluytende / te voorschijn. Onder aen de steel / soo verre hy met water bedeckt is / siet men veel witte beselingen upt-spruyten. Plaetse.

Plaetse. Dit kruydt werdt in de Nederlanden overbloedigh in klare Gachten ende Beekstroomen gebonden.

Tijdt. De Water-kerse brengt sijn bloemen in de Sommer Maenden voort / ende ondertusschen wort het zaet rijp.

Aert en Krachten. De Water-kerse is warm ende droogh in den tweeden graet / dun-makende ende openende van krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor de Scheurbuyck : Neemt Water-kerse drie handen vol / snijste kleyen / ende kooktse in Melck ofte Wijn tot een pint / ende laet hier van eenige dagen achter een dinccken. Dodonæus.

Voor 't Graveel, verstoptheyt van Lever ende Milt, ende om de Maent-stonden te verweken : Neemt Water-kerse ende kookt het in Wijn op de boozgaende wijze / waer van men alle morgen een roemertje vol dinccken sal. Andere bereyden tot de booz-verhaelde gebreecken van de bladeren een Salaet met Olie / Azijn ende Sout. C. Durantus.

Voor Sproeten ende Placken des Huyts : Neemt Water-kerse-kruydt soo veel van nooden is / stoot het kleyen / ende legt het des nachts op de Sproeten ofte Placken / ende wascht de huyt wederom af met Blier ofte Boonen-bloeyfel-water. Matthiolus.

Winter-kerse, in 't Latijn *Nasturtium Hyemale*.

Gedaente.

De bladeren van de Winter-kerse zijn van gedaente die van de gemeene Rappen gelijk / maer glat ende doncker-groen. De gestreepte steel schiet omtrent anderhalve voet hoogh op / ende is aen sijn toppen met geele bloemkens beladen / na de welke lancwerpige zaet-hauwken volgen. De Wortel is matelijck dick ende langh.

Plaetse. Het groeyt op vochte plaetsen /

langhs de Wegen ende in de Moes-hoven.

Tijdt. Het bloeyt in May ende Juny.

Aert en Krachten. De Winter-kerse komt in aert / krachten ende ghebruyck met de Hof ende Water-kerse over een. Dodonæus.

Boelkens-kruydt, in 't Latijn *Eupatorium*.

Geslachten.

Van dit kruydt wort in de Nederlanden twee soorten gebonden / het eerste is Boelkens-kruydts-manneken, ende het ander Water-boelkens-kruydt, ofte Wijfken genaemt.

Gedaente. De eerste soorte van Boelkens-kruydt wast niet ronde roodachtige steelen / die ofte meer voeten hoogh / de welke niet lancwerpige ende rondom de kanten gesierde bladeren / vijf ofte ses aen een steel-
ken

ken geboeght / behangen zijn. Op het op-
perste der steelen komen moschachtige /
lijf-verbige ende in ronde sachte kroonkens
bergaderde bloemkens te voorschijn. De
wortel is seer beselachtigh.

Water-boelkens-kruidt heeft een bruyn-
roode steel / in veel zijde scheuten verdept /
ende omtrent drie boeten hoogh op-schie-
tende. De bladeren zijn die van de booz-
gaende soorte seer wel gelijkende / maer
nochtans wat breezer. Men de toppen van
de steelen spruyten vier ofte vijf kleyne bla-
dekens / rondom de steel sterre-wijs t' sa-
men gheboeght / tusschen de welke een
knop / een kleyne geel met zwart-ver-
mengde bloemen voort-bringende / te
voorschijn komt. De bloemen zijn van ge-
daente de Gansse bloemen niet ongelijk /
na desen volghet plat / lancfwerpigh / bo-
ven rouw ende siekent zaet.

Plaetse. De eerste soorte wordt meest ge-
bonden omtrent de Grachten ende kanten
van Beerschens / Aebieren ende andere
vochte plaetsen. De tweede soorte wast veel
in Grachten / stil-staende Wateren / ende
altijdt onder water leggende plaetsen.

Tijdt. De steelen ende bladeren van
Boelkens-kruidt spruyten alle jaren in de
Aenten upt de selfde wortel voort / ende in
Julius ende Augustus draeght het sijn bloe-
men. Water-boelkens-kruidt bloept den
geheelen Sommer door.

Aert en Krachten. Beyde de geslachten
van Boelkens-kruidt zijn warm ende droogh
in den tweeden graedt / bitter van smaect
ende openende / door-slijpende / een wey-
nigh t'samentreckende / ende het bloedt-sup-
berende van krachten / ende sy worden on-
der de Wondt-kruiden gerekent. Gelsnerus,
Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor verstoptheyt
van de Lever, Milt ende Gal-blase: Neemt
van de bladeren drie handen vol / koochtse
in een pint water / tot dat een derden deel
berzoden is / door-gezege zijnde / maect het
soet met Supker / waer van men twee-
mael daeghs een roemertje vol van driem-
ken sal. Dodonæus.

Voor de Wormen des Buycks: Neemt
het uytgeperste sap van de bladeren een
loot / oude Mee een once / menght dit te
samen om op een reys te gebruycken. Do-
donæus.

Voor derdendaeghs Koortsen ende op-
stoppinge der Maent-stonden: Neemt
Boelkens-kruidt twee handen vol / koocht
het in seftien oncen Wijn / tot dat ses oncen
daer van berzoden zijn / hier van sult ghy
de helft booz het aenkomen des koozts / of-
te des abonts om de Maent-stonden af te
drijven / in-geven. C. Durantus.

Voor Wonden ende Quetsuren: Driecht
twee ofte driemaal's daeghs van het af-
ziedsel van Water-boelkens-kruidt, met
Water ofte Wijn bereydt. Fuchsius.

Water-Andoren ofte Malrove, in't

Latijn Marrubium Palustre.

Gedaente.

DE Water-malrove heeft vierkante hoo-
ge steelen / met zwart-groene / lange / ge-
rimpelde en rondom de kanten ghekerfde /
doch geensints harpachtige bladeren bewas-
sen. De witte bloemkens komen rondom
de steelen aen de oorspronck der bladeren
upt veel rouwe bloem-knopkens te voors-
chijn. De wortel is seer beselachtigh.

Plaetse. Dit kruidt groeyt hier te Lande
aen de kanten van de Water-grachten.

Tijdt. Water-andoren bloept in July ende
Augustus.

Aert en Krachten. Dit kruidt is ver-
koelende van aert / ende sterckelijck t' sa-
men-treckende van krachten. Dodonæus.

Geel-lisch, in't Latijn Pseudo-

Iris.

Gedaente.

GEEL-lisch brenght voort lange bladeren /
aen beyde zijden met een hooghachtige
rugh upt - puyende; tusschen de welke
steelen spruyten / die / als van het ander
Lisch, essen / rondt ende binnen hol zijn.

Op

Op

Op dese steelen komen veel geele bloemen / eenige gelijkemisse met de andere soorten van Lisch hebbende / te voorschijn / desen haer plaetse wordt daer na verbult dooz lanchwerpige ende drie-hoekige zaet-hupskens / in de welke seer veel breeet ende plat zaet besooten leyt. De Wortel is bleek-rooachtigh van verwe / lanch ende geknoopt / als mede in verschepde af-setfels verdeelt.

Plaetse. Dit kruidt wordt hier te Lande in vochte ende droeckachtige Seemden / ende aen de kanten van de staende Wateren wassende gebonden.

Tijdt. Geel-lisch draeght sijn bloemen in May ende Juny.

Aert en Krachten. Dit Gewas is kout ende droogh in den tweeden graedt / en t'samen-treckende van krachten. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor alderhande Buyck-loopen , overloedige Maent-stonden, Bloed-spouwen ende pissen: Neemt van de wortel twee oncen / koochtse in een pint roode Wijn ofte gestact Water / tot dat een derdendeel verzoeden is / ende laet hier van tweemaal des daeghs dincen. Sommige gelooven / dat / indien men de wortel by hem draeght / de voor-verhaelde gebreken daer dooz genesen worden, Dodonæus, Lobel.

Kalmus, in 't Latijn *Acorus*.

Gedaente.

Dit Gewas heeft lange bladeren / die van Geel-lisch eenighsints ghelijck / maer smalder. De wortel is mede lanch / geknoopt / van binnen wit / wat bitter ende scherp van smaect / ende niet onliefsijck van reuck.

Plaetse. Het groeyt aen de kanten van de Water-grachten.

Aert en Krachten. De Kalmus-wortel is warm ende droogh in het begin van den derden graedt / sijn van deelen / openende / dui-makende / ende de Krjyn drijvende van krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor Buyck-pijn, verslijmde Maegh, geswollen Milt, Koudepisse, Scheur-buyck, lamme ofte gekrompen Leden, ende om de Maent-stonden te verweken: Bereydt een afziedsel van de wortel in Water ofte Wijn / ende laet hier van dincen: ofte weecht de gesneden wortel in Brande-wijn / ende neemt hier van alle morgen een weynigh in. Ofte stoot de gedrooghte wortel tot poep / ende laet hier van een vierendeel loots met bequaem nat in-nemen. Dioscorides, Matthiolus, C. Bauhinus.

Voor koude ende dicke Slynigheden van de Borst; Neemt van het poep van de wortel soo veel van nooden is / vermenght het onder gesuiverde Honnigh / ende laet hier van dickwils licken. Dodonæus.

Voor Pest ende besmettelijcke Lucht: Eet alle morgen nuchteren een stukje van de Geconsijte Kalmus-wortel. Dit is oock goet

goed om een flappe maegh te verstercken.
Ravelingius.

Wederick, in't Latijn *Lisima-*
chium, *Salicaria*.

Geslachten.

De *Wederick* is onder drie mede-soorten
in de Nederlanden bekent: Als op-
recht *Wederick*, *Bastaert Wederick*, ende
Water Wederick.

Gedaente. *Oprechte Wederick* wast met
geknoopte / ende een wepnigh gekante stee-
len / omtrent drie voeten hoogh / recht op;
Dese zijn aen peder knoop ofte lit met drie
ofte vier geschicktelijck ober malkanderen
staende / lange / smalle bladeren bewassen.
De geele bloemen komen op de toppen der
steelen te voorschijn / wiens plaetse daer na
van rondt zaet verbult wordt. De wortel
is dun / wijt ende breekt uyt-gespreyt / op
veele plaetsen nieuwe scheuten voort-bren-
gende.

Bastaert Wederick met purpere bloemen
is tweederley; waer van de eerste heeft hoo-
ge ronde steelen / met smalle bladeren / die
aen de kanten geschaert / ende die van de
Willigen-boom niet ongelijck zijn. De
bloemkens zijn van vier bladkens ghe-
maect / ende purper-roet van twee /
op het eynde der steelen voort-spruytende;
Dese af-gewallen zijnde / worden van smalle
hantkens met kleyn zaet gebult / 't welck
in eenige wolachtigheyt gewickelt is / ge-
volgt. De wortel is van seer veel dunne
beselingen t'samen geset.

Van dit geslachte vintmen noch een an-
der soorte / de voorgeaende van gedaente wel
gelijck / maer in grootte seer veel verschillende.

De tweede *Bastaert Wederick* met pur-
pere bloemen / wordt gemeenlijck Partijcke
genaemt / ende verkiyght vierkante / ge-
knoopte / ende recht op-wassende steelen /
de welcke omtrent peder knoop met twee
ober malkanderen staende bladeren / die
van oprecht *Wederick* seer gelijck / beset
zijn. De purper-roode bloemkens komen

als aen de Lavender, aen het eynde der
steelen te voorschijn. Na desen volght het
zaedt in kleyne zaedt-huyshens beslooten.
De wortel is dick / hardt ende van buyten
zwart.

Water Wederick heeft een rechte / ende by
de twee voeten hooge steel / dooy eenige lede-
kens onderschepden; van het midden tot
de top van dese steel spruyten uyt peder lit
twee ober-malkanderen staende lancetwer-
pige bladeren / die van oprecht *Wederick*
seer wel gelijckende. Omtrent de oorspronck
der bladeren komen op korte steelkens vijf
ofte ses rugge hoofsdekens voort / kleyne
moschachtige bloemkens vertoonende. De
wortel sinckt diep in de aerde / uyt sijn lede-
kens veel beselingen uyt-werpende.

Plaetse. *Oprecht ende Bastaert Wederick*
verciere de bochte kanten van de velden /
Water-grachten ende Dijken deser Lan-
den. De *Water Wederick* wast in slooten
ende Grachten van Hollandt ende andere
Provintien.

Tijdt. Dese kruiden dragen haer bloe-
men in de Somerse Maenden.

Aert en Krachten. *Wederick*, ende vooy-
namentlijck de *oprechte soorte* / is hout ende
dooch van aert / ende sterckelijck t'samen-
treckende van krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor bloeds-spuy-
wen, Rooden-loop ende onmatige Maent-
stonden der Vrouwen. Neemt van het af-
ziedsel der bladeren met water bereydt een
pint / Syroop van Myrten-besien drie on-
cen / menght dit te samen / ende laet hier
twee ofte driemaal 's daeghs van drincken.
Ofte neemt van het sap der bladeren een
once / roode Wijn twee oncen / vermenght
het om in een reys in te nemen. Dioscorides.

Voor bloeden uyt de Neus; Neemt bla-
deren van *Wederick*, stootse ende sieckst-
se in de Neus-gaten. Dodonaeus.

Voor pijn van de Maegh. Neemt van de
wortelen vier loot / giet 'er op een pint goe-
de Wijn / laet dit eenige tijdt staen weechen /
ende daer na gebruyck 'er 's moggens een
roemertje vol van. Fuchsius.

Si

Voor

Voor Ulceratien ende gaten in de Keel :
Neemt sap van de bladeren twee oncen /
Honingh van Roosen een once / t'samen
vermenght zijnde / sal men hier van dick-
wils een lepel vol dooz sicken / ende petz
onder een Gozgel-water doen. Ravelingius.

Voor de Wormen der Kinderen : Neemt
de bladeren van Wederick soo veel van noo-
den is / ziedtse op in oude Mee, ende geeft
hier van twee ofte drie lepelen vol seffens in.
Matthiolus.

Voor Hoofst-pijn : Neemt de bloemen en
weeckse in goede Wijn-azijn / laet het ee-
nige tijdt staen ; daer na neemt doechen in
desen Azijn nat gemaeckt / ende bintse booz
het Hoofst. Dodonæus.

Krabbe-klaaw, in 't Latijn *Stratoites Aquatilis*.

Gedaente.

Dit Krupdt heeft lange / smalle / spitse
bladeren / upt een kort hoofdeken
boozt-spruytende / die aen de kanten met
scherp-sickende doornkens gewapent zijn :
De bloemen die tusschen de bladeren op be-
sondere steelkens boozt komen / zijn wit/
upt drie bladkens t'samen geset / in 't mid-
den met geele draepkens versien. De wo-
telen zijn lange / ronde / witte draepkens/
als Pesen ofte Woymen / die oock van de
Landt-loopers ende Quacksalvers daer
booz in haer flesschen aen het onkundigh
volck dickwils getoont worden.

Plaetse. Dit Krupdt wordt in de Water-
kuylen / Slooten ende Grachten van ver-
schepde Provintien van Nederlandt wassen-
de gebonden.

Tijdt. Het draeght bloemen in Juny,
July ende Augustus.

Aert en Krachten. Krabbe-klaaw is droog
ende hout van aert. Dioscorides.

Medicinael gebruyck. Voor Bloedt-pis-
sen ende sweeringe der Nieren : Neemt
Krabbe-klaaw, zied het in Water ofte wjan-
gen Wijn / ende laet hier van tweemael
s daeghs een roemertje vol drincken. Dio-
scorides.

Voor verhitte ende sweeringe van ver-
sche Wonden : Neemt van dit Krupdt soo
veel genoegh is / stoot het kleyn ende leght
het op de Wonden. Dodonæus.

Serpents-tongen, in 't Latijn *Sagittalis*, *Serpentaria aquatica*.

Geslachten.

VAn dit Water-kruyt bintmen twee soor-
ten / niet in gedaente / maer alleen in
groote verschillende / te weten groote ende
kleynen Serpents-tongen.

Gedaente. Dit Krupdt becrijght drie-
kantige effene lange steelen / boozt-brenge-
de op peder van de selve een driekantigh
bladt / de spits van een Pijl upt-beeldende.
Tusschen desen spruyt een andere ronde
woose steel / hier en daer met drie by een
staende bloemen beladen / desen zijn van
drie bladkens gemaeckt / wit van verwe/
ende in 't midden met rootachtige draep-
kens verciert. De bloemen vergaen zijnde/
komen groene / rouwe ende ronde bolle-
kens te voorschijn. De Woxtel is wit ende
beselachtigh.

Plaetse. Serpents-tongen-kruydt groeyt
hier te Lande overbloedigh in stil-staende
Wateren ende sacht-loopende Beken.

Tijdt. Het bloeyt in May ende het zaet
wordt in July rijp.

Aert en Krachten. Sommige stellen dit
Krupdt hout van aert te zijn/ende in krach-
ten met de water Weg-bree over een ko-
mende. De smaack is droogh ende t'sa-
men-treckende.

Adders-tonge ofte Speer-kruyt, in 't
Latijn *Ophioglossum*.

Gedaente.

Dit Krupdt brenghet boozt upt beselach-
tige wortelen niet meer dan een bladt/
t welck gemeynlijk een vinger langh /
breedachtigh ende booz spits toe-loopende
is / sonder eenige ribbe / andersints de bla-
deren van Water Weg-bree seer wel gelijc-
kende.

kende. Apt den steel van het blad komt een recht-opstaende priemken / geelachtigh van berwe / ende saegh-wijs gekertelt / te voorschijn. Lobel heeft dit kruidt in Engelandt met drie / vier ofte ses tonghskens gesien. In plaetse van zaedt valt apt de scheuren van het priemken ofte tonghskens / als dat rijp is / een meelachtigh poeper.

Plaetse. Dit kruidt groeyt hier te Lande in vochte poelachtige Beemden ende Weyen.

Tijdt. Speer-kruidt spuyt apt omtrent May, in July sietmen sijn tonghskens / ende daer na vergaet het geheel.

Aert en Krachten. Dit kruidt is mate-lijck hout ende droogh in den tweeden / ofte soo andere willen / in den derden graedt / het woeyt onder de voornaemste Wondt-kruiden gerekent. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor ghequetste Darmen, Bloedt-spouwen ende Bloedt-brakingen: Neemt gedrooghte ende sijn gestooten Adders-tonge-bladeren een viereendeel loots / Water van Paerde-saert-kruidt twee oncen / neemt dit te samen op een rep in. Dodonæus.

Voor heete Koortsen, ontfekinge van de Lever ende alle inwendige hitte: Neemt bladeren van dit kruidt vier handen vol / kookte in Garsten-water tot een pint / doet 'er by Sproop van Vioelen ofte Limoenen drie oncen / vermenght zijnde / laet hier van dickwils drincken. C. Bauhinus.

Voor onmatige Vloeden der Vrouwen: Neemt poeper van de bladeren een viereendeel loots / geeft het in met Water van Eycken bladeren gedistilleert. C. Durantus.

Voor versche Wonden, Kloven ende quade Sweeringe: Neemt bladeren van Speer-kruidt soo veel van nooden is / steltse eenige tijdt in Olie van Olyven te weechen / doet 'er by een wepnigh Olie van Tarpentijn, ende ghebruyckt dese Olie tot de verhaelde gebreken. Ravelingius.

Voor tranende ende loopende Oogen: Neemt van de bladeren een handt vol / ziedtse op in een half pintje Wijn / ende

wascht de Oogen daer mede. Dodonæus.

Water Slangen-kruidt, in 't Latijn

Dracunculus palustris, Arum palustre.

Gedaente.

Water Slangen-kruidt heeft een lange / kruppemde / ende in veel ledelkens verdeelde wortel / door veel beselingen in de gront gevestight. Apt dese wortel spuyten lancachtige vzeede bladeren / die van Kalfsvoet ofte Arum, hoewel kleynder / eenig- sijn ghelijck: aen de oorsprongh van dese bladeren spuyten anderen op kotte / ronde ende voose steelkens staende / wederom apt. De bloemen / dat kleyne witte / oock wel roode dyaephens zijn / komen op de top van de steelen / ende apt een van de kleynste bladeren te voorschijn / die daer na van Besien dzyf-wijs t'samen gheboeght / eerst groen / ende rijp geworden root van berwe / geboeght worden. In dese Besien leyt kleyn lancwerpighe zwart zaet besooten.

Plaetse. Dit kruidt wast in vzechtige ofte poelachtige plaetsen.

Tijdt. De Besien worden in de Herffst rijp.

Aert en Krachten. Dit kruidt komt in aert en krachten met Aron ofte Kalfsvoet over een / hoewel het wat slapper in sijn werckinge is. Dodonæus.

Water-klaveren, in 't Latijn Tri-

folium palustre.

Gedaente.

Uit de witte / voose ende geknoopte wortel van dit Water-kruidt spuyten groene / gladde ende voose steelen / omtrent anderhalve voet hoogh op schietende; wiens toppen met drie vzeede ende dicke bladeren / die van de Boonen seer gelijk / beladen zijn. De witte ende somtijds lijf-verwige bloem- kens / met veder-wijse witte ofte lijf-verwige dyaephens verciert / staen van 't midden tot den top van de steel geschicktelijck tegen malhanderen over geboeght. Dese af

geballen zijnde / komen ronde blaeskens ofte zaedt-hupskens / geel ofte rofachtigh zaet in sich befluptende / te voorschijn.

Plaetse. Dit krupt groeyt hier te Lande overbloedigh in voochthige natte ende schrale Oerenden.

Tijdt. De Water-klaveren bloeyen in de Maent Juny.

Aert en Krachten. Dit krupt is warm ende drooghe van aert / ende afbagende / droog-sijndende ende de dicke vochtigheden dun makende van krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor Scheur-buyck: Neemt van de bladeren van dit krupt vier handen vol / koochtf / kleyen gefneden zijnde / in een mengelen soete Melck ofte Wijn / tot dat een derden deel versoden is / ende laet van dit afziedfel alle morgen een roemertje vol drincken. Dodonæus.

Gemeen ofte Deck-riet, in 't Latijn

Arundo.

Gedaente.

Ut de lange / geknoopte / ende wijt uytgebeyde wortelen van gemeen Riet, spruyten veel halmen / die in ettelijcke ledelkens af gedeelt / van binnen hol / ende met een dun vliesken bekleeft zijn / voort brengende omtrent de ledelkens ofte knoopen lange routwe bladeren. Op de toppen van dese halmen komen in plaetse van bloemen / fachte ende wijdt-verbeyde Aeren / van sommige Riet-plupmen genaemt / te voorschijn.

Plaetse. Gemeen Deck-riet waet in Nederlandt overbloedigh aen de kanten van stil-staende Wateren ende wijde stebieren.

Tijdt. Uyt de wortel spruyten in 't Doozjaer nieuwe halmen / ende de Riet-plupmen vertoonen sich in het laetste van de Somer.

Aert en Krachten. Het gemeen Riet is middelmatigh verkoelende van aert / afbagende ofte sumpberende van krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor verstuycke

Leden: Neemt van de wortel van Deck-riet soo veel van nooden is / stootfe kleyen met Azijn / ende legt het pap-wijs op de verstuycchte Leden / dit beneemt de pijn van de selbe. Ravelingius.

Voor 't Graveel: Neemt ghedrooghe Riet-wortelen een vierendeel loots / sijn gestooten zijnde / geeft het met Wijn ofte Bier in. Ofte distilleert van de wortelen van Riet met de wortelen ende scrupcken van Boonen een Water / waer van men vier oncen op een reys in geben sal.

Voor Schurfttheyt des Hoofs ende 't uytvallen des Hayrs: Neemt asche van Riet gebant / mengt 't met Azijn / ende bestrijckt het Hoof daer mede. P. Bayrus.

Lisch Dodde, in 't Latijn

Typha palustris.

Gedaente.

Ut de knoepachtige witte wortelen van dit Gewas spruyten lange / smalle / drie-kantige ende spitse bladeren / tusschen de welcke een rechte / hooge / vaste ende gladde steel voort komt / de welcke aen het opperste met een aere van mosachtige bloemen beladen is. Dese af gevallen zijnde / vertoont sich een dicke ende lange vergaderinge van wolachtigheydt / die men een Dodde noemt / byyn-paers van vertwe / die oock eyndelijck dooz de windt verstoven word.

Plaetse. Lisch Dodde vindt men hier te Lande in ondiepe stil-staende Wateren / als mede aen de kanten van seer wijdestebieren.

Tijdt. Het geen wy Dodde noemen / vertoont sich in July ende Augustus.

Aert en Krachten. De krachten van dit Gewas zijn wepnigh bekent / nochtans stellen het sommige middelmatigh tusschen verwarmende ende verkoelende / ende daer by matelijck verdroogende van aert. Dodonæus.

Riet-

Riet-gras, in 't Latijn *Platanaria*,*Gramen arundinaceum.*

Gedaente.

Riet-gras brengt voort lange / smalle / rouwe ende drie-kantige smijvende bladeren / tusschen de welke een effene steel op schiet / dragende omtrent de top en langhs de steel bol-wijs ronde bloemen / d'een boven d'ander staende / ende doncker-groen van vertue. De wortel is beselachtigh.

Plaetse. Dit Gewas wordt in Hollandt, Brabant ende andere Provincien op broeckige vochte plaetsen gebonden.

Tijdt. Riet-gras draecht sijn ronde bloemen in July ende Augustus.

Aert en Krachten. Dit Krupdt is hout ende droogh van aert / maer het wordt tot geen Medicijne gebruycht. Dodonæus.

Beecke-boom ofte Waterpungen, in 'tLatijn *Becabunga*.

Gedaente.

Beecke-boom verkrijgt ronde ende dichteachtige steelkens / de welke in eenige zijde-scheuten gedeelt / ende met dicke / rontachtige / binn-groene bladeren bewassen zijn. De schoon-blaculve bloemkens / van vier bladen gemaeckt / komen omtrent de top van de steelken / zijde-scheuten / ende doorsprongh der bladeren te voorschijn. Het zaet is in hynghens ofte blaeshens / als dat van Guychel-heyl beslooten. De wortel is wit / sich wijdt ende breedt verspreyende / ende dooz veel dunne beselingen in de gront bevestigende.

Plaetse. Dit Krupdt groeyt hier te Lande overbloedigh omtrent de kanten van stilstaende ende loopende Wateren.

Tijdt. Dit Krupdt bloeyt in Juny, July ende Augustus, ende ondertusschen wordt het zaet rijp.

Aert en Krachten. Beecke-boom is warm ende droogh in den tweeden graet / openende ende supberende van krachten. Fuchsius, Dodonæus.

Medicinael ghebruyck. Voor 't Graveel ende schrofheyt van de Blaes: Preemt Beecke-boom drie handen vol / Aspergies-wortelen drie loot / koocht dit te samen in Wijn / soo veel van nooden is / tot dat'er een pint ober blijft / hier van sult ghy twee mael daeghs een roemertje vol gebruycken. Ravelingius.

Voor Scheer-buyck: Bereydt van de bladeren van dit Krupdt een afziedsel / gelijk van Water - kersten ende Water - klavere booz geschreven is / om op de selfde maniere te ghebruycken. Andere bereyden tot dien eynde van de bladeren met Olie ende Azijn een Salaet.

Voor verstopte Maent-sonden: Bereydt van dit Krupdt met Wijn een afziedsel / ende laet'er alle dagen twee reysen een roemertje vol van dyncken. C. Bauhinus.

Lepel.

Lepel-bladen, in 't Latijn
Cochlearia.

Gedaente.

Dat kruidt brengt voort uit zijn dunne / witte / ende beselachtige wortel / veel blinkende / dicke / rondachtige ende somtijds wat gekante bladeren / op lanc-achtige steelkens rustende / tusschen dewelcke andere steelen voort spuyten / die onder met klepne bladkens / ende tot aen de top met witte bloemkens bewassen zijn. De bloemkens af gheballen zijnde / komt het zaet / dat van de Kersten niet ongelijk / in klepne zaet-huyshens voort.

Plaetse. Lepel-bladen-kruidt wast overbloedigh in Hollandt, Vrieslandt, Zeelandt ende andere Provintien van Nederlandt, aen de Zee-kant / ende des selfs Dycken.

Tijdt. Het draeght bloemen in April ende May, het zaet wordt in Juny rijp.

Aert en Krachten. Dit kruidt is warm ende droogh in den tweeden graet / opent / wederstaet de verrottinge / ende maect de tape ende rauwe bochtigheden bluchtigh. Schroderus.

Medicinael gebruyck. Voor Scheur-buyk: Neemt het uytgeparste sap van de bladeren / Rinse Wijn van elcks een half pint / ende dynckt hier van alle morgen een roemertje vol. Hier tegen dient oock de Conserf-Sy-roop / Geerst / ende Water van Lepel-bladen bereydt.

Voor een verstopte ende geswollen Milt: Neemt Lepel-bladen drie handen vol / koocht het op in een pint Wijn / tot dat een derden deel versoden is / ende geeft hier van twee mael des daeghs te dyncken. Dodo-naeus.

Voor vuyl ende bedorven Tandt-vleesch: Neemt gedistilleert water ofte sap van Lepel-bladeren een mutsien / Sout van Salpeter een half vierendeel loots / Honigh van Roosen een once / menght dit te samen om het Tandt-vleesch daer mede te wasschen.

Docke-bladeren ofte *Pestilentie-*
wortel, in 't Latijn *Petasites*.

Gedaente.

Het eerste / 't welck van dit kruidt te voorschijn komt zijn de Mosch-ende rootachtige ofte lijf-verwige bloemen / op een boose ende holle steel / in een dicke aere vergadert / voort-spruytende. Dese vergaen zijnde / volgen de bladeren / elck op een besondere dicke / ende omtrent anderhalven voet hoogen steel rustende. De eerste uyt-komende bladeren zijn de Hoef-bladers van gedaente seer gelijk / maer ouder geworden / zijn het seer groote ende breede bladeren / aen beyde zijden wat witachtigh / maer meest aende onderste. De wortel is dick ende lanc / van buypen zwartachtigh / maer van binnen wit.

Plaetse. Docke-bladeren vintmen hier te Lan-

Land aen de kanten van de Poelen / Grachten ende Rivieren / als mede langhs de Dijken ende in bochte Weyen.

Tijdt. De bloemen van dit kruidt siemen in 't laetste van Maert, daer na springen de bladeren voort / die tot in de Winter staen blijven.

Aert en Krachten. De wortel van Docke-bladeren, die meest gebuyckelt wordt / is warm ende droogh in den tweeden graet / opent en drijft het zweet. Galenus, C. Bauhinus, Fuchsius.

Medicinael gebruyck. Voor Pest ende besmettelijcke siekten: neemt van de schozse der wortelen van Docke-bladeren hier loot / giet hier op een half pint goede Wijn-azijn / laet dit eenige tijdt te samen staen wecken / daer na neemt van desen Wijn een once / Wijn-ruyte sap een half once / van de beste Theriakel een vierendeel loots / menght dit te samen om voer een reys te ghebruycken. Ravelingius.

Voor opstijginge van de Lijf-moeder en pijn in de Buick: neemt van de gedroogde wortel / Zever-zaet, wortel van Angelica van elck 20 greyn / stoot dit tot een fijn poeder / ende vermengt het met Wijn soo veel van nooden is / om op een reys in te nemen. Idem.

Voor opgestopte Maent-stonden: neemt gedroogde Pestilentie-wortel, Seven-boom, van elck een half vierendeel loots / geeft dit met Poley-water in. J. Stocker.

Voor quade Ulcerationen: neemt het poeder van dese wortel ende stropet het in de Ulcerationen ofte Smeerunge. Dioscorides.

Persen-kruidt, in 't Latijn *Persicaria*.

Gedaente.

Dit kruidt heeft tamelijcke hooge/ronde ende geknoopte steelen / met lange / breede ende bypn-groene bladeren bewaesen / die van de Persse ofte Wilgen-boom niet ongelijck / behalven dat dese / op het midden van peder bladt / met zwart-bypne placken getekent zijn. De bloemen die op de toppen van de steelen te voorschijn komen / zijn wit ofte meest purperachtigh ayz-wijs by een vergadert / die van bypn breecht zaet gevolght worden. De wortel is geel ende veselachtigh.

Lobel voeght hier noch een andere soorte by / die hy kleyen kruppelend Persick-kruidt, in 't Latijn *Persicaria pusilla repens* noemt / 't welck er mael kleyender is / ende langhs de aerde kruppelende / andersins de voorgaende seer gelijck.

Plaetse. Persen-kruidt groeyt in bochtige kuylen ende Grachten / ofte aen der selver kanten.

Tijdt. Het draeght sijn bloemen in July ende Augustus.

Aert en Krachten. Dit kruidt is verkoelende ende een weynigh verdroogende van aert / belettende alle verhitte omtrent de wonden en zweeringe / van buyten opgelept. Dodonæus.

Ⓐ

Dotter-

Dotter-bloemen, in 't Latijn *Cal-*
tha Palustris.

Gedaente.

De schoon-groene bladeren van dit Ge-
was zijn breed / rondachtigh / ende
rondom de kanten een wepnigh geschaert;
tusschen de welke ronde steelen / in ver-
schepde zijde scheuten verdeelt / voort ko-
men / die niet blinkende goud-geele bloe-
men beladen zijn / de welke af-geballen
zijnde / wordt der selven plaats door drie
ofte vier klepne hauwken / ghelijck aen
Akeleyen-kruydt, verbult / klepne geel zaet
in sich behoudende. De Wortel is seer be-
selachtigh.

Plaetse. Dit krupt wast hier te Lande
overbloedig op vochtige ende vochte Beem-
den ofte Weyen.

Tijdt. Dit krupt is het geheele Jaer
door meest groen / in de Lente ofte wat la-
ter sijn bloemen voort-brengende.

Aert en Krachten. De Dotter-bloemen
schijnen een wepnigh warm van aert te
zijn / ende Lobel ghetuyghet / dat / die dit
krupt gesmaect hebben / lichtelijck ge-
looven sullen / dat het selve in-genomen de
pijne van de Nieren ende Lendenen versoet
ten kan / so verre als die verbult ende ver-
bult zijn met groobe ende windachtige slij-
migheden. Lobel.

Water Vijf-vinger-kruydt, in 't
Latijn *Quinquesolium aquaticum.*

Gedaente.

Water Vijf-vinger-kruydt heeft kale
steelen / niet hazzachtigh / als het ge-
meyn Vijf-vinger-kruydt. De bladeren /
die altydt op een steelken vijf by een staen /
zijn lancachtigh / aen de kanten gekerft
ende aen de bovenste zijde groen / maer
aen de onderste afschberwigh. De bruyn-
roode bloemen komen op het opperste der
steelen ghemeenlijck twee by een te voer-
schijn / die van eendoncker-root ende hart

bolsken / van gedaente een Aert-besie een
nighints gelijckende / gevolght worden.
De wortel verspreet sich door veel beselings
wijst wylt.

Plaetse. Dit krupt bintmen hier te Lande
in kuylen / Gzachten ende omtrent stil-
staende Wateren.

Tijdt. Water Vijf-vinger-kruydt draeght
sijn bloemen van May af den geheelen So-
mer door.

Aert en Krachten. De aert ende krach-
ten van dit krupt kint ghy in het derde
Deel deses krupt-boecks by het gemeyn
Vijf-vinger-kruydt beschreven vinden.

Water-navel-kruydt, in 't Latijn
Coryledon aquatica.

Gedaente.

Ut de dunne beselingen van dit krupt
spruyten dunne ende voort-kruypende
steelen / de welke op sommige plaetsen we-
derom door klepne beselingen aen de aerde
gevesticht worden: Alst dese steelen ofte
ranchsken groepen ronde ende schotel-
wijse bruyn-groene bladeren / aen de kan-
ten hier en daer wat gesneden / ende in het
midden op een klepne steelken rustende. On-
der dese bladeren schuylen seer klepne wit-
achtige bloemken.

Plaetse. Water-navel-kruydt wast hier te
Lande op vochte ende poelachtige gronden.

Tijdt. Dit krupt brenghet sijn bloemen
in July voort.

Aert en Krachten. De krachten van
Water-navel-kruydt zijn tot noch toe onbe-
kent / ende wordt te onrecht voer oprecht
Navel-kruydt van sommige gebruyckt.

Zee-alssem, in 't Latijn *Asyn-*
thium Marinum.

Gedaente.

De Zee-alssem is van bladeren / bloe-
men ende zaet den Roomse Alssem niet
ongelijck. De wortel van dit krupt is
hardt ende houtachtigh.

Plaet-

Plaetse. Dit Krupdt wast veel aen de Zee-oghet van Hollandt, Zeelandt ende Vlaenderen.

Tijdt. Zee-alssem bloeyt in July ende Augustus.

Aert en Krachten. Dit Gewas is heet ende droogh in den tweeden graedt / afbagende / supbereude ende een wepnigh t'samentreckende van krachten. Dodonæus.

Medicinael ghebruyck. Voor Wormen des Buicks: Neemt Zee-alssem twee handen vol / koocht het in een pint Water tot dat een derdendeel verzoden is / maecht het zoet met Suucker ofte Honingh / ende dinct hier van drie oncen nuchteren. Plinius, Dioscorides.

Zee-muur, in 't Latijn *Alsine Marina.*

Gedaente.

Zee-muur heeft roode knoopachtige kotte steelen / in veel zijde tackskens verdeelt / met dicker bladeren / als die van ons geneyn Muur, hoewel in ghedaente wepnigh verschillende / betwossen. Op de toppen van de steelen ende zijde scheuten komen de witte bloemkens te voorschijn / na de welcke wat breedachtige ende kantige zaet-huyfshens / met drie ofte vier zaden gevult / voort-spruyten.

Plaetse. Dit Krupdt wordt aen de Zee-kanten ende Dijken gebonden.

Tijdt. Het verliest nimmermeer sijn bladeren / maer in de Lente bekrijgt het nieuwe scheuten / ende draeyt als dan sijn bloemkens.

Aert en Krachten. De Zee-muur wordt noyt tot eenigh genees-middel ghebruyckt / hoewel dat sommige booz Schurfsheyt besigen willen.

Zee-winde ofte Santenelle, in 't Latijn *Soldanella, Brassica Marina.*

Gedaente.

De Zee-winde kruppt met sijn dunne ende roodachtige steelen ofte ranch-

kens langhs de aerde / die met klepne / breede / wat rondachtige ende blinckende bladeren / van gedaente de klim-op-bladeren niet ongelijck / beladen zijn. Dese zijn bitter ende zoutachtigh van smaect. De bloemen zijn bleek-purpere ofte licht lijf-berwige kloekshens / na de welcke ronde / ende met zwart zaet op-gebulde zaet-huyfshens volgen.

Plaetse. Dit Krupdt groeyt aen de Zee-oever ende siltige gronden van Hollandt, Zeelandt ende Vlaenderen.

Tijdt. In de Sommerse Maenden draeyt dit Krupdt sijn bloemen.

Aert en Krachten. Zee-winde is warm ende droogh in den derden graedt / het water door den stoel-gangh geweldigh af-drijvende. Dodonæus, C. Bauhinus.

Medicinael ghebruyck. Voor Watersucht, Lever-sucht ende Scheur-buyck: Neemt van de bladeren van Zee-winden

¶ 2

drie

Drie viereendeel loots / Rabarber anderhalf-
viereendeel loots / Kaneel / Sember van elcks
tien greyn / laet dit te samen een nacht in
schoon water weechen / daer na ziedt het een
of tweemaal op / door gezegen zijnde / doet'er
een loot witte Suicker by / ende geeft het
op een repst in. Dit drijft in stercke men-
schen het geel Water uit den lijbe. Oste
neemt poeper van de bladeren een viere-
deel loots / Conserf van Roosmarijn ofte
Salie een half loot / menght het te samen om
op een repst in te nemen. Dodonæus, Bra-
savola, Weierus.

Wier, in't Latijn *Fucus Marinus*.

Gedaente.

Dit Zee-kruydt brengt voort seer lan-
ge / vliesachtige / platte ende omtrent
een halve vinger breede steelen groen van
berwe / ende lijnigh in't aentasten / die in
eenige zijde-scheuten verdeckt zijn / maer
geen bladeren / nochte eenige gelijkenisse
van de selven worden aen dit Ghetwas be-
speurt.

Plaetse. Omtrent het Eplandt Wierin-
gen, in de Zuyder Zee gelegen / wordt dit
Ghetwas veel ghebonden / waer van oock
dat Eplandt schijnt sijn naem gekregen te
hebben.

Tijdt. In de Somer ende Herfst wordt
dit krupt van de Zee aen strand op ghe-
woyen.

Aert en Krachten. De epgenschappen
van dit krupt zijn tot noch toe onbekent /
maer het wort veeltijts op sommige plaetsen
tot bevestinge der Zee-dijken gebuyckt.

Eppe ofte Juffrouw-merck, in't

Latijn *Apium*.

Geslachten.

Van dit Ghetwas worden in de Neder-
landen twee soorten gevonden / het eene
wordt Eppe ofte Juffrouw-merck, ende het
ander wilde Eppe genaemt.

Gedaente. De eerste soorte verkrijght ta-

melijck hooge / ronde / gestreepte / holle /
ende geknoopte steelen / met veel zijde-scheu-
ten versien ende blinkende groene blader-
ren / die rontom de kanten gekerft zijn / be-
wassen. Op de toppen van de steelen komen
de witte bloemkens / irans- ofte kroons-
wijs voort / seer kleyn zaet / dat van Pieter-
celie niet ongelijck / nalatende. De wortel
is met veel beselingen behangen.

Wilde Eppe verschilt van de booggaende
soorte / om dat de steelen omtrent de grond
bruyt-root / de bladeren kleynder / het zaet
plat rondt / als dat van Dille, ende de wort-
telen in meerder lange wortelen gedeelt zijn.
oock is dit krupt met een melck wit sap
vervult / 't welck daer uit bloeyt / wanneer
het gesneden ofte gequetst wordt.

Plaetse. Beyde de soorten van Eppe wor-
den in Hollandt, Brabant ende elders in
vochtige plaetsen / neffens de Weeren en
stil-staende Wateren gevonden.

Tijdt

Tijdt. De bloemen van dese kruiden komen in Juny te voorschijn / ende het zaedt wordt in July ofte Augustus rijp.

Aert en Krachten. Het zaet ende de wortel van Juffrouw-merck is warm en droogh by na in den derden graet / dooz-snijdende / supberende ende openende van krachten / waerom oock de wortel onder de vijff openende wortelen gerekent wordt. Fuchsius.

Medicinael gebruyck. Voor verstoptheyt van de Milt ende Lever, Geel-sucht ende langhduurende Koortsen : Neemt wortelen van Eppe vier loot / bladeren twee handen vol / zaet een loot / koocht dit te samen in genoeghsaem Garsten-water tot een pint / dooz ghezege zijnde / doet'er by Syrupus Byzantinus, in de Apotheken aldus ghe-naemt / twee oncen / ende gebruyckt hier van twee mael daeghs een roemertje vol. Dodonæus.

Om de Maendt-stonden te verwecken : Bereydt het boozgaende afziedsel / ende doet'er Sproop van Byvoet by / ende gebruyckt het op de booz-verhaelde maniere. Fuchsius.

Voor sweeringe van de Mont, Amandelen ende Keele : Neemt Garsten-water een mutsie / sap van Eppe drie loot / Honigh van Roosen twee loot / menght dit te samen om hier mede de Mont te wasschen ofte te gorgelen.

Voor derdendaeghs Koortsen : Neemt sap van Eppe, Salie, goede Wijn-azijn van elck een once / ende neemt dit eenige tijdt booz het aenkomen van de koozts in. Ravelingius.

Voor het Graveel ende den Urijn af te drijven : Neemt zaet van Eppe, Ducus, Pietercelie van Macedonien van elck een derden deel van een vierendeel loots / stoot het tot een fijn poep / 't welck ghy met oude Mere ofte Rijnse Wijn in geven sult. Joh. Stocker.

Voor vuyle Zeeren ende Sweeringe : Hier toe wordt gemeenlijck van de Wondt-heelders de Salf van Eppe bereydt gebruyckt. Dispenf. Auguf.

Voor Buyck-pijn ende weedom van de Lijf-moeder : Neemt wilde Eppe-bladeren, Byvoet van elck even veel / maectse heet in een pot ofte panne / beschoeptse met Roodde Wijn ende leghtse op de Duyck. Dodonæus.

Voor Na-ween der Kraem-vrouwen : Neemt wilde Eppe-bladeren twee handen vol / Byvoet, Kamille-bloemen van elck een hant vol / kleyen gesneden zijnde / doet'er by vier Dopers van Eyren / Olie van Lelien soo veel van nooden is / maect dit te samen heet in een panne / ende leght het pap-wijs op den Duyck ende Navel. Ravelingius.

Voor opstoppinge van den Urijn : Neemt wilde Eppe-bladeren drie handen vol / Glas-kruydt twee handen vol / koochtse murru in Wijn / daer by doende Olie van Scorpionen twee oncen / leght het pap-wijs op de Schamelheyt. Taberna Montanus.

Water-eppe, in 't Latijn *Sium*.

Apium aquatile.

Geslachten.

DE Water-eppe is hier te Lande tweederley / te weten groote ende kleyne Water-eppe.

Gedaente. De eerste ofte groote Water-eppe schiet met lange / dicke / gestreepte / kantige ende holle steelen / die in leden onderfchepden zijn / wel vier ofte vyf voet hoogh ; dese steelen werpen na bobenen eenige zijde-scheuten up. De bladeren zijn lancfwerpigh / sterck van reuck ende aen de kanten saegh-wijs geschaert / veel by een / ende althdt twee tegen malkander ober/aen een middel-steel groepende. De witte bloetkens komen op het opperste der steelen kroons ofte kraens-wijs te voorschijn / waer na het zaet voort komt. De wortelen zijn zwarte hazz-wijse beselingen.

De kleyne Water-eppe is de boozgaende van reuck ende gedaente wel gelijk / maar schiet soo hoogh niet op / de bladeren zijn teerder ende meer gesneden / ende de bloe-

men zijn uyt den geelen groen van herwe.

Plaetse. De groote Water-eppe groeyt in dese Landen in loopende Wateren ende Breecken / oock wel doch seer seldom in stilstaende Wateren. De klepne soorte is van Lobel in de bochte Gachten / Morasschen ende staende Wateren / niet verre van Antwerpen, onttrent de Schelde wassende / gebonden.

Tijdt. Water-eppe bloeyt in July ende Augustus.

Aert en Krachten. De Water-eppe is seer verwarmende van aert / openende en doorsnijdende van krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Om de Maent-stonden te verwecken, den Arbeyt der Barenden Vrouwen te verlichten, en de Na-geboorte en doode Vrucht af te drijven: Neemt van de bladeren een hant vol / koocht het in witte Wijn tot een nautsje nat / ende geeft het op een repst in. P. Egineta.

Voor het Graveel: Neemt Water-eppe-bladeren twee handen vol / koochtse in een pint oude Mee tot dat een derden deel verlodten is / ghebruyckt hier van twee mael daeghs een roemertje vol. C. Bauhinus.

Voor verstoptheyt van de Milt, Geel ende Water-sucht: Neemt van de bladeren vier handen vol / koochtse in Garsten-water soo veel van wonden is tot een pint / van 't welck men / met Supcher soet gemaecht zijnde / een goeden teug twee mael des daegs drincken sal. Theophrastus.

Phellandrium.

Gedaente.

Dit Gewas heeft een dicken / holten / geknoopten groene steel / drie voeten ofte hooger boven het water op schietende / ende aldaer in verschepte zijde-scheuten verdeckt / aen de welke teerder ende meer gesneden bladeren / als aen de Pietercelie, voort spruyten. Op de toppen van de steele komen klepne witte bloemkens kranst ofte kroons-wijs te boozschijn / waer na welriekend ende bymachtigh zaet volghet.

De wortelen zijn zwarte beselingen aen het onderste van de steel uyt de ledelkens voortkomende.

Plaetse. Dit krupdt wordt onder de Water-eppe wassende gebonden.

Tijdt. Phellandrium bloeyt in Juny ende July, ende het zaet wordt in Augustus rijp.

Aert en Krachten. Dit krupdt is warm ende droogh van aert / ende van krachten de Water-eppe in alles gelijk. Dodonæus.

Penninck-kruydt, in 't Latijn

Nummularia.

Gedaente.

Dit Gewas heeft dunne ende lange steele / die langhs de aerde sich verspreyden / ende met breecht ronde bladeren / die van de Macghde-palm by na gelijk / beladen: dese staen altydt twee tegen malander ober / ende aen de oorspronck der selve komen de geele bloemen / van vijf bla delkens gemaecht / op besondere steelkens te boozschijn. Het zaet dat seer kleyn is / wordt in klepne ronde zaet-huysskens bewaert.

Plaetse. Penninck-kruydt groeyt neffens de Water-grachten ende Kuypen / ende in de bochte Weyen en Boffchen.

Tijdt. Het draeght sijn bloemen van May af den geheelen Somer door.

Aerten Krachten. Dit krupdt is verkoelende ende verdroogende van aert / ende een weynigh t'samen-treckende van krachten. 't Wordt onder de Wondt-krupden gerekent. C. Bauhinus.

Medicinael gebruyck. Voor Wonden ende Quetsuren: Neemt Penninck-kruydt vier handen vol / koocht het in water ende Wijn soo veel van wonden is / door-gezeggen zijnde / laet hier van twee ofte driemaal daeghs een goeden dronck van drincken: ondertusschen leght het gestooten krupdt op de Wonden. L. Fuchsius.

Voor Gescheurtheyt, alderhande Buyckloopen ende onmatige Vrouwlijcke Vloeden: Neemt gedrooght Penninck-kruydt een

een bierendeel loots / ende geeft dit / sijn gestoten zijnde / met Wijn ofte gestaelt Water in. Dodonæus.

Voor droogen Hoest ende Quersinge der Longe: Neemt van de bladeren drie ofte vier handen vol / koochtse op in Garstewater soo veel van nooden is / neemt van dit afziedsel een pint / maecht het soet met gesuyverde Honingh / ende geeft hier van tweemaal daeghs een roemertje vol te dinken. Matthiolus.

Voor Ontstekinge ende Swellinge van de Keel: Neemt van de bladeren twee handen vol / Geyten-melck een pint / koocht dit te samen tot dat een derdendeel verzoden is / ende laet hier mede gorgelen. Dodonæus.

Speen-kruydt ofte kleyne Gouwe,
in 't Latijn *Chelidonium minus*, *Scrophularia minor*.

Gedaente.

Dit kruidt brenghet voort blinkend groene ende rontachtige bladeren. De geele bloemkens ende zaet-huyshkens zijn die van Hane-voet ofte Boter-bloemen gelijk / maer kleynder. De wortel is veselachtigh / die met eenige knobbelkens ofte bollekens behangen zijn.

Plaetse. Speen-kruidt groeyt seer veel op vochte ende waterachtige plaetsen / aen de kanten van Water-grachten ende kuylen.

Tijdt. Dit kruidt spruyt in Maert upt / in April draeght het bloemen / ende in May vergaet het wederom / ende vertoont sich van dat Jaer niet meer.

Aert en Krachten. Dodonæus stelt dit kruidt heet ende droogh van aert te zijn: anderen hout ende vochtigh; Sachtmakende ende verdelende van krachten. Dodonæus, Schroderus.

Medicinael gebruyck. Voor Speenen ofte Ambeyen: Neemt de knobbelige wortelkens van Speen-kruidt, betwintse in Wollekruidts-bladeren, leghtse onder de heete asse / stootse daer na kleyn / daer by doende Olie van Speren / Lijn-olie van elchs soo

veel van nooden is / ende besmeer de Speenen hier mede: Andere nemen het sap van dit kruidt / met Wijn vermengt / ende wasschen de Speenen dickwils hier mede. De knobbelachtige wortelkens worden ook wel alleen in de sack gedragen / om de Speenen te doen vergaen. Dodonæus.

Voor koude Geswellen en Krop-klieren: Neemt Speen-kruidt soo veel van nooden is / stoot het in een Moztier ende leght het op. Dodonæus.

Groot Speen-kruidt, in 't Latijn
Scrophularia major.

Gedaente.

Groot Speen-kruidt schiet op met mate-lijke hooge / recht op-staende ende vierkantige holle steel / doncker-purper van verwe / ende boven in eenige zijde scheuten verdeest. Aen desen steel spruyten de breedte spits

spits toe-loopende ende rontom de kanten gekerfde bladeren / altijd twee tegen malanderen ober-staende. Op de top van de steelende zijde scheuten vertoonen sich veel kleyne doncker-purpere ende helm-wijse bloemkens / na latende kantige zaet-huyf-kens / met seer kleyn zaet verbult. De Wortel is witachtigh ende met veel knobbel behangen.

Plaetse. Dit Gewas vindt men hier te Lande aen de kanten van de Beemden ende op schaduwachtige Plaetsen.

Tijdt. Het bloeyt in July ende Augustus.

Aert en Krachten. Dit Kruydt komt in aert ende krachten met het voorgeaende Speen-kruydt ofte kleyne Gouwe ober een.

*Beeck-schuym, St. Antennis-kruyt,
Water-Betonie, in 't Latijn Betonica
Aquatilis.*

Gedaente.

Beeck-schuym heeft vierkantige steelen / met lancachtige / breede ende gekerfde bladeren betwossen. De bloemen ende zaet-bollekens komen in gedaente met die van groot Speen-kruydt ober een. De wortelen zijn seer veel dunne beselingen.

Plaetse. Dit Kruydt wast in de Nederlanden op vochte plaetsen / aen de kanten van de Water-grachten / kuylen / Beeken ende Rivieren.

Tijdt. Het draeyt bloemen in July ende Augustus.

Aert en Krachten. Beeck-schuym is warm ende droogh van aert / ende afsdageude van krachten. Dodonæus.

Medicinaelgebruyck. Voor oude, quade ende stinckende Zeeren ende Sweeringe: neemt het sap van dit Kruydt met Honigh ghesoden / ende doet het in de Zeeren ofte Sweeringe. Dodonæus.

Conyza.

Gheslachten.

Van dit Kruydt worden in de Nederlanden twee soorten gebonden / d'een stinckende ende 't ander Honigh-riekende Conyza genaemt.

Gedaente. De steelen van stinckende Conyza zijn rondt / ende omteent twee boeten hoogh: De bladeren / die elck besonder dicht om de steel bevesticht / zijn lancwerpighe ende een vinger breed. De bloemen / die op de toppen van de steelen voort komen / geel / ende van gedaente de Kamille-bloemen niet ongelijk: De wortel werpt veel beselingen up. Dit geheel Kruyt is met een witte wolachtigheyt bedeckt / ende vuyl stinckend van reuck.

Honigh-riekende Conyza krijght dicke / ghescrepte ende holle steelen / die met veel lange

lange ende diep gesneden bladeren begroeft zijn. De bloemen zijn mede / als die van de hooggaende soorte / geel van betwe / ende een weynigh na den Donigh rieken. De wortelen zijn zwarte beselingen.

Plaetse. De eerste soorte vindt men in bochte Weyen / ende aen de kanten van loopende ende stil-staende Wateren. De tweede soorte groeyt veel op soodanige plaetsen in Hollandt.

Tijdt. Dese Krupden dragen haer bloemen in de Somerse Maenden.

Aert en Krachten. Dese Krupden zijn warm en droogh van aert / maar worden eygentlijk tot geenderhanden gebreken gebruycht.

Geyten-baert, Reynette, in 't Latijn

Regina prati, Ulnaria.

Gedaente.

Geyten-baert heeft hooge kantige ende purperachtige holle steelen. De bladeren aen een middel-ribbe geboeght / zijn matelijck groot / hardt / rondtom de kanten geschaert / aen de onderste zijde witachtigh ende aen de bovenste gerimpelt. De fien-witte bloemkens komen op de toppen van de steelen / trog-wijs by een vergaderde / te voorschijn. Het zaet is kleyen ende kromachtigh. De wortel die sich wijt verspreyt / is van buyten zwart / van binnen bypn-root ende sterck van reuck.

Plaetse. Dit Krupdt wasecht hier te Lande aen de kanten van vochte ende sommerachtige Weyen / Water-grachten / Kuylen ende Rebieren.

Tijdt. Het draegt bloemen in Juny, July, ofte oock wel in Augustus.

Aert en Krachten. Reynette is verkoelende ende verdoogende van aert / t' samen-treckende ende zwet-drijvende van krachten. C. Bauhinus.

Medicinael gebruyck. Voor alderhande Buyck-loopen, onmatige Maendt-stonden ende Bloedt-spouwen: Neemt de gedroogde wortel van Reynette een vierendeel loots /

geeft dit met roode Wijn ofte gesaelt Water in. Oock kan men van het Krupdt selve een afziedsel bereyden / ende daer van laten drincken. Dodonæus.

Voor heete Koortsen: Neemt Water van de bladeren ende bloemen gedistilleert een pint / Sproop van Limoenen drie oncen / vermenght dit te samen / ende laet hier van dickwils drincken. Ondertusschen neemt het Krupdt / stoot ofte hacht het kleyen / ende bindt het op de Pols. P. Potterus.

Voor versche Wonden, ende het Bloeden te stelpen: Neemt de versche wortelen so veel van nooden is / stootse heel kleyen in een Moxtier / ende leghtse pap-wijs op. Schroderus.

Paerdestaert, in 't Latijn *Equisetum*.

Geslachten.

Hier te Lande is dit Krupdt in twee soorten onderscheyden; het eene word

D

grootte,

Groote, ende 't ander kleyne Paerde-staert genaemt.

Gedaente. De groote Paerde-staert schiet op met een ronde holle steel / met veel knopen lit-gewijs in malkanderen sluytende / versien: aen de knopen komen in 't ronde dunne biesachtige en in ledeliens onderscheyden / harde bladerkens ofte steelkens voort. In plaetse van bloemen heeft het dzyf-wisse uytspuytsels / op een besondere steel rustende. De wortel is wit / wijt uytgespreyt ende in veel knoopen gedeelt.

De kleyne Paerde-staert is de boozgaende van gedaente eenighsins gelijk / maer het blijft veel leger / oock zijn de steelen omtrent de ledeliens ofte knoopen / met meerder ende dunner bladerkens ofte steelkens bewossen. De bloemkens zijn wit ende de wortel zwartachtigh / lanc en in veel knoopen ofte leden onderscheyden.

Plaetse. Dese krupten groepen in bochte

Weyen / Water-grachten ende Kuylen; nochtans wordt de kleyne soorte op sandt-achtige bochte plaetsen meest gebonden.

Tijdt. Beyde de soorten van Paerde-staert spruyten in 't laetste van April ofte in 't begin van May uyt.

Aert en Krachten. Paerde-staert is hout ende dzoogh in den tweeden graet / en 't samen-treckende van krachten. C. Bauhinus.

Medicinael gebruyck. Voor wonden ende sweeringe van de Nieren, Blase ende Darmen: Neemt Paerde-staert drie handen vol / Wijn een pint / Garsen water een half pint / koocht dit te samen tot dat een derden deel versoden is / ende laet hier van twee ofte drie mael daeghs dymchen. Oste neemt het sap van Paerde-staert, ende geeft hier van vier mael daegs drie lepelen vol. Dodonæus.

Voor Bloet-spouwen, Bloet-pissen, Buyckloopen, onmatige Maent-stonden, ouden Hoest ende Engh-borstigheyt: Neemt gedzooghde Paerde-staert, stoot het heel fijn / ende gebruycht hier van een vierendeel loots met Wijn ofte Water van dit selfde krupt gedistilleert. Oste neemt het uytgeparste sap drie oncen / roode Wijn twee oncen / vermenght het / ende geeft hier van dickwils twee lepelen vol in. Dioscorides.

Voor bloeden uyt de Neus: Neemt dit ghestooten krupt ende sterckt het in de Neus-gaten / ende bindt het voor het Doozhoofst. Dodonæus.

Voor de Roofte ende roode Puyften aen de schamelijcke Leden: Neemt ghedistilleert Water van Paerde-staert vier oncen / Roosen-azijn een once / ende doecken hier in nat gemaecht zijnde / sult ghy daer dickwils op leggen. Ravelingius.

Water-peper, in 't Latijn *Hydropiper*, *Piper aquaticum*.

Gedaente.

Dit krupt schiet omtrent anderhalf voet hoogh op / voort brengende ronde steelen / die in verscheyden zijde-scheuten ver-

verdeelt / in veel leden onderscheyden / ende met lancwerpige bladeren / die van de Perlen-boom niet ongelijk / betwassen zijn. Aen de oorsprongh der bladeren ende aen de toppen van de struycken / komen op lancachtige steekens purperachtige of lijfberwige bloemkens / aer ofte brynf-wijs by een vergadert te voorschijn / die van breetachtigh ende brynf zaet gevolght worden. De wortel is seer gevefelt.

Plaetse. Water-peper groeyt in de Nederlanden op natte ende vochte plaetsen / in de kuylen ende aen de kanten van Water-grachten ende Poelen.

Tijdt. Dit kruidt brenghet sijn bloemen in July ende Augustus voort / ende daer na wordt het zaet rijp.

Aert en Krachten. Water-peper is warm ende droogh tot in den derden graet / verterende ende scheydende van krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor placken des Huyts: Neemt het sap van dit kruidt / ende strijck dat op de placken 's morgens en 's avonds / soo sullen sy in korten tijdt vergaen. Dioscorides.

Voor de Fijt aen de Vingeren: Neemt Water Peper-kruidt, vellekens die tusschen de Spieren ende Schalen leggen van elcks even veel / 'samen gestooten zijnde / leght het daer op. Dodonæus.

Voor kalkachtigh Flerecijn ende koude Geswellen: Bereydt de navolgende Olie van Water-peper om daer mede te smeeren; Neemt sap van Water-peper, Lavas, Tefkens-kruidt van elcks soo veel genoegh is / bijf Hoofden van zwarte Hamels / vijftien groene Niekvorschen / laet dit te samen met vier pont Olie in Balneo sieden / tot dat de beenders van een gaen; de Olie daer na dooy een doeck gedaen zijnde / bewaert tot het gebruyck. Lobel.

Voor Weegh-luyfen: Neemt Water Peper-kruidt ende leght het in de Bedt-steden. Dodonæus.

Water-munte, in 't Latijn *Sisymbrium*.

Gedaente.

Water-munte is dooy sijn kantige brynf-roode steelen ende bladeren / de Hof-munte seer gelijck / doch zwaerder van reuck. De wortel verspreyt sich mede 'wijt ende verre iyt.

Plaetse. Dit kruidt groeyt hier te Lande oberbloedigh in ende aen de kanten van vochte Wenen.

Tijdt. In de Lente spruyten menige steelen ende bladeren iyt / ende de bloemen komen in de Sommerse Maenden voort.

Aert en Krachten. Water-munte is warm ende droogh van aert / ende in krachten met onsen Hof-munte seer wel over een komende. Dodonæus.

Kali.

Gelachten.

Van dit kruidt zijn twee soorten in de Nederlanden te vinden; 't eene wordt Kali, ende het ander Witte Kali genaemt.

Gedaente. De eerste soorte schiet een voet hoogh ofte wat meerder op / verspreyt in kromme / dicke ende dichte tachtkens / met vollijvige ende smalle bladeren betwassen / de struycken en bladeren zijn met veel steekelingen ofte doornachtige priemkens gewapent. Tusschen de bladeren komen ronde ende geel-groene bloemkens te voorschijn / ende na de selve plat zaet. De wortel is houtachtigh / langhs de risch van der aerden voort-kruppende.

Witte Kali heeft veel dunne bleek-groene steekens / met seer veel dunne en smalle bladkens begroeyt / maer niet geen steekelingen beset. De wortel is met veel beselingen behangen. Beyde dese soorten van kruiden zijn niet scherp en siltigh sap bevult.

Plaetse. Kali wordt in de Nederlanden omtrent de Zee wassende gebonden.

D 2

Tijdt.

Tijdt. Sy bloepen in July ende Augustus.

Aert en Krachten. Kali, ende boozamentlijck des selfs Affche / is heet ende droogh in den vierden graedt / ende blydende van krachten. Dodonæus.

Medicinael ghebruyck. Om de Urijn, Maent-stonden ende alle Waterachtige vochtigheden door den Stoel-gangh af te drijven. Hier toe geven sommige een kleyn wepnigh van dit kraydt met eenigh nat in : maer het moet niet groote voorzichtigheyt ghebruyckt worden / want het andersints onverbeterlijcke schaden vertwecken soude. Dodonæus.

Voor overvloedigh ende uyt-wassent vleesch van de quade Zeeren ofte Zweeren: neemt een wepnigh van de Affche van Kali, ende stroopt het 'er op. Avicenna.

Glid-kruydt, in't Latijn *Herba Judaica*.

Gedaente.

Glid-kruydt heeft kantige en geknoopte steekliens / die somtijds wat rootachtigh zijn. Yt peder lit ofte knoophen spruyten byeede / lange / spits toe-loopende ende ynt den groene witachtige bladeren / de welcke altijdt twee tegen malanderen over staen : aen de oorsprongh van dese komen twee blauwe bloemkens / dicht by een gevoeght / ende van gedaente die van Dooven Nerelen gelijk / te voorschijn.

Plaetse. Dit kraydt groeyt in Hollandt ende andere Prrovincien omtrent de Water-grachten.

Tijdt. Het bloeyt in Juny ende July.

Aert en Krachten. Glid-kruydt is berdroogerde van aert / ende met eenige afbaginge wat t'samen-treckende van krachten. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor versche Wonden ende Scheursel : neemt van dit kraydt soo veel van nooden is / stoot het kleyn / ende legt het pap ofte plaester-wijs op. Dodonæus.

Voor de Roos aen de Beenen : neemt van de versche bladeren soo veel van nooden is / koochtse in schoon water / ende baeyt de voeten daer in. Clusius.

Zee-sterre-kruydt, in't Latijn *Tripolium*.

Gedaente.

Zee-sterre-kruydt verkrijght eerst lancwerpige / byeede / dickachtige / gladde / groene bladeren ; daer na brynght het voort een rechten ronde steel / een span ofte twee hoogh / met kleynder bladeren als de boogaende betwassen / ende in verscheyde zijde scheuten verspreyt : op de toppen van dese komen de bloemen te voorschijn / wiens middel-kruyne geel ende met Wemeis-blauwen bladkens sterre-wijs beset is. Men

blyt

vint dit Krupdt oock met heel geele bloemen/als mede witte/ ende dan is de middelkrupne groen. De Wortel is wit ende houtachtigh.

Plaetse. Dit Krupdt wast hier te Lande aen de Maes en Zee-kant van de Zeeuwse Eylanden.

Tijdt. Het bloept in de Sommerse Maenden.

Aert en Krachten. Zee-sterre-kruydt is warm van aert / den kanner-ganck ende den Hrijn verweckende van krachten. Galenus, Dioscorides.

Medicinael gebruyck. Om de Waterachtige vochtigheden der Water-luchtigen door de Stoel-ganck ende den Urijn af te drijven: Neemt van de Wortel ofte des selfs schoffe een half loot / ende geeft het met Wijn op een rep in. Dioscorides.

Voor alderhande Wonden: Neemt het sap van de bladeren / druypt het in de wonden/ ende legt 't de gekneusde bladeren boven op. Dodonæus.

Alfs-rancken, in 't Latijn Dulcamara.

Gedaente.

Alfs-rancke heeft dunne / harde ende houtachtige rancken / in verschepte zijde tacktens gescheiden / waer mede het sich om de boomen / heesteren ende diergelijcke steunselen bevesticht. De schoffe van de jonge scheuten is groen / maer van de oude steelen bukten aschvertwigh / ende inwendigh groen. Dese rancken zijn met hoos mergh gebult. De bladeren zijn lancwerpig / effen ende booz spits toe-loopende / ende veeltijts dicht aen het steelken / daer op sy voort-komen / met klepne afhanghels versien. De violette ofte paerse bloemen hangen tros-wijs by een / met een geel upt-staende priemken beciert: na dese volgen eerst groene ende daer na schoon roode Bessen. De wortel is lanc / ende met heel beseligen behangen.

Plaetse. Dit Krupdt groept hier te Lande

de oberbloedigh op vochte plaetsen / omtrent de staende Water-grachten / Kuylen ende Aebieren.

Tijdt. Het bloept in Juny ofte July, ende in Augustus worden de Bessen rijp.

Aert en Krachten. Alfs-rancke is matelijck warm ende dzoogh van aert / openende / af-bagende ende verteerende van krachten. Dodonæus.

Andere schijven het de aert ende krachten van Nacht-schade ende Kriecken van over Zeetoe. Lobel.

Medicinael gebruyck. Voor verstoptheyt van de Lever, Water ende Geel-sucht: Bereydt een af-ziedtsel van de bladeren met Wijn ofte Water / ende laet hier tweemaal daeghs een roemertje vol van dzycken. Andere nemen de klepne gesneden rancken ofte wortelen: ofte neemt van de bladeren twee handen vol / Rabarber een loot / gedzooghde Citroen-schillen een half loot / gesneden zijnde / doet het in een linnen sackje ende hanght het op een mingelen goeden Wijn / ende laet hier alle moorgen een roemertje vol van dzycken. Dodonæus, H. Tragus.

Voor die sich door vallen ofte stooten van binnen beseert hebben: Neemt het upt-gedruckte sap van Alfs-rancke een once / ende geeft het met wat Wijn op een rep in. C. Bauhinus.

Hadich, in 't Latijn Ebulus.

Gedaente.

Hadich is van gedaente onsen gemeenen Vlier-boom soo seer gelijck / dat het de naem van Wilde Vlier van sommige bereken heeft; Alleen hier in verschillende / dat dit Krupdt veel leger blijft / de steelen alle jaer vergaen / ende de wortel niet houtachtigh / maer seer langh ende omtrent een binger dick is.

Plaetse. Dit Krupdt wast op vette ende waterachtige gronden aen de kanten van de Velden ende Wegen.

Tijdt. Het draeght bloemen in de Sommer.

mer / maar de Bessen worden in de Verfst
rijp.

Aert en Krachten. De Hadich is van
aert / krachten ende gebruyck den Vlier-
boom seer gelijk. Dodonæus.

Thalictrum.

Geslachten.

Dit krupdt is hier te Lande in twee
soorten: te weten groot ende kleyn Tha-
lietrum onderscheyden.

Gedaente. De eerste soorte schiet met een
getackte / ghesirechte / geknoopte / gras-
berwige ofte roodachtige holle steel / ont-
rent twee voeten hoogh op / de welke met
veel breedachtige / ende aen 't eynde meest
met twee sneden gekerfde / boven doncker
ende onder bleek-groene bladeren bewas-
sen is. Op de top van de steel komen de
kleyne bloemkens / van moschachtige bleec-

ke draepkens gemaeckt / te voorschijn / na
de welke drie-kantige hantwens / met
kleyn ront zaet gevult / volgen. De wortel
is geel ende seer verre ende breekt in de aerde
verspreyt.

De kleyne soorte is de voorgaende van
gedaente gelijk / maar veel kleynder van
maecksel / doch zijn de bloemkens van bleek
geele draepkens t'samen geset / ende de wortel
dun / hart ende zwartachtigh van verwe.

Plaetse. Groot Thalictrum wordt in de
Nederlanden aen de kanten van de bochte
Velden / Water - grachten ende Beek-
kens ghebonden. De kleyne soorte groeyt
hier te Lande in de Velden aen de Zee ghe-
legen.

Tijdt. In het Dooz-jaer spruyten de bla-
deren ende steelen van dese krupden upt de
overgeblevene wortel wederom voort / ende
de bloemen vertoonen sich in July ende Au-
gustus.

Aert en Krachten. Dese krupden zijn
matelijck verwarmende ende verdroogende
van aert / ende daer by met een besondere
eygenschap begaest / om den Dupck los
ende weech te maken. Galenus, Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor Wonden en
Quetsuren: Neemt het sap van de bladeren
ende druypt het in de Wonden / ende leght
de gekneusde bladeren daer op. Dioscorides.

Om Stoel-ganck te verwecken: Neemt
de bladeren van dit krupdt ende vermengtse
onder andere Moes-krupden / ende laet de
selve met malkanderen gekoocht zijnde / ge-
bruycken: andere nemen het afsiedsel van
de wortel met water bereydt / ende bebin-
den het selve krachtiger te zijn. Dodonæus.

Weeghbree, in 't Latijn *Plantago*.

Geslachten.

De Weeghbree sullen wy in Landt ende
Water-Weeghbree verdeelen: de Land-
Weeghbree heeft de navolgende mede-soor-
ten; groote Weeghbree, kleyne Weegh-
bree ofte Honts-ribbe, Zee-Weeghbree
ende Roosachtige Weeghbree. De Water-
Weegh-

Weeghbree is in groote ende kleyne onderscheypden.

Gedaente. Groot Weeghbree heeft groote breedte bladeren / met seven ribbekens / aen de ondersie zijde uytstekende / versien / tusschen de welke ronde steelen op schieten / die van het midden tot aen de top met gras-groene ende aer-wijse bloemkens betwassen zijn. Het zaet is kleyne ende bruyt; de wortel wit / omtrent een vinger dick ende met veel beselingen behangen.

Kleyne Weeghbree heeft seer smalle ende niet boven anderhalve vinger breedte bladeren / die oock dooz minder ribbekens verdeckt zijn. De steelen zijn kantigh ende de bloemen wit.

Zee-Weeghbree heeft veel smalder / nochtans dicker bladeren als de boorgaende kleyne Weeghbree. De steelen ende bloemen / als mede het zaet komt met de groote Weeghbree over een.

Roofachtige Weeghbree is van bladeren den grooten Weeghbree seer gelijk / maer in 't midden schiet op een kotte steel / met veel kleyne bladeren belassen / de gedaente van een kroose uyt-drukkende.

Uyt de veselachtige wortel van groot Water Weeghbree spruyten op lange ende dicke steelen / breede ende dooz spits toe-loopende bladeren / maer minder gezenuwt ofte met ribbekens versien / als de groote Landt Weeghbree. Tusschen dese bladeren wassen drie-kantige kroose steelen / omtrent het uytterste in veel zijde scheuten verdeckt / de welke met witte bloemkens / uyt drie bladeren gemaect / beladen zijn; na desen volgen drie-kantige groene zaet-knopkens.

Kleyne Water Weegh-bree heeft veel smalder bladeren / dunder ende kleynder steelen als de boorgaende kroose. Oock zijn de bloemen niet wit / maer incarnaat van verwe. De scherpe zaet-huyshens zijn die van Hane-voet ofte Botter-bloemen gelijk.

Plaetse. De groote ende kleyne Weeghbree wassen in de Velden ende aen de kanten van de Wegen. Zee Weeghbree wordt overbloedigh in Zeelandt ende Vrieslandt op brache ofte siltige gronden ghebonden. De Roofachtige Weeghbree wordt van de Lief-hebbers in de Hoven gheoeffent ende onderhouden. Water Weegh-bree groeyt in ende neffens de kanten van de staende Wateren.

Tijdt. Alle de kroose van Weeghbree spruyten in het Dooz-jaer uyt / ende bloeyen in Juny, July ende Augustus.

Aert en Krachten. Weeghbree berhoelt ende verdooght in den tweeden graect / vaeght af ende treckt te samen. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor Buyck-loopen, Bloedt-spouwen ende Pissen, onmatige Maent-stonden ende Sweeringe van de Nieren ende Blase: - Neemt de bladeren met de wortelen vier handen vol / koocht het in schoon Garsten-water ende Wijn tot een pint / ende een weynigh met Supcher soet gemaect zijnde / laet 'er twee ofte drie mael

mael daeghs van drincken. Oste neemt Weeghbree-zaet een vierendeel loots / gestoten zijnde / geeft het met Wijn in. *Donæus.*

Voor Flerecijs uyt hitte ontsaen: Neemt Weeghbree-bladeren soo veel van nooden is / kneusde in een Mortier / ende slaetse pap-wijs om het pijnelijke Lit. *Fuchsius.*

Voor ontfekinge der Oogen: Neemt het sap ofte gedistilleert Water van dit Kruidt / ende druypt het dickwils in de Oogen.

Voor de Wormen des Buycks: Neemt Weeghbree-sap een lepel vol / geeft het met oude Mee in / ende leght de gekneusde bladeren op de Nabel. *Ravelingius.*

Voor bloedigh Tant-vleesch: Neemt Weeghbree met de Wortelen een hant vol / koocht het in een half pintje roode Wijn tot dat de helft verzoden is / doet 'er by sap van Weeghbree een once / Sout van Salpeter een half vierendeel loots / menght dit te samen / ende wascht 'er het Tant-vleesch mede. *C. Durantus.*

Voor Steen in de Nieren: Neemt Water Weeghbree drie handen vol / maect 'er met schoon water een afziedsel van 't welk ghy twee ofte driemaal daeghs gebruikken sult: Dit genees-middel is by gebal hier toe krachtigh bevonden van den vermaerden Lobel.

Motten-kruydt, in 't Latijn *Blattaria.*

Gedaente.

Motten-kruydt heeft matelijcke hooge steelen / die met lanchtwerpige / aen de kanten gekersde / doncker-groene / gladde ende geaderde bladeren bewassen / ende boven in verscheide zijde tackkens verdeelt zijn. Aen de toppen van de steelen ende zijde scheuten komen meestendeel geele bloemkens / van vijf bladkens t' samen geset / ende met eenige purpere draphkens in 't midden verciert / te voorschijn. Hoe wel men dooz oeffeningh in de Hoben een merckelijck onderschept / soo wel in de ver-

we als maeksel der bloemen beint. Het zwart ende kleyn zaet leyt in hartachtige zaet-bollekens beslooten. De wortel is met veel aenhangende beselingen begroeyt.

Plaetse. Dit Kruidt word hier te Lande aen de kanten van Water-grachten / kuylen / Dijcken ende loopende Wateren gevonden.

Tijdt. Het bloeyt in de Sommerse Maenden.

Aert en Krachten. Motten-kruydt is heet en droogh van aert / bitter van smaect / ende de verstopte klepne aderkens des Angewants openende van krachten. Lobel.

Hanen-voet ofte Booter-bloemen, in 't Latijn *Ranunculus.*

Geslachten.

Dit Kruidt word hier te Lande in Wilde ende vreemde Hanen-voet onderscheyden. De Wilde Hanen-voet heeft de navolgende mede-soorten: Gemeyne Hanen-voet, Water Hanen-voet, Acker Hanen-voet, ende Egel-koolen. Van de vreemde soorte besie onder de Hof-Bloem-kruyden.

Gedaente. Gemeyne Hanen-voet, in 't Latijn *Ranunculus Pratenfis* genaemt / is wederom in kruypende Hanen-voet, ende Hanen-voet met recht op-saende steelen verdeelt.

Kruypende Hanen-voet heeft doncker-groene / ende met eenige witte placken / besprengelde / diep gekersde bladeren / soo dat peder uyt drie ofte oock wel uyt vijf bladeren gemaect schijnt te zijn. De steelen zijn rondt ende harigh / waer van sommige nederwaerts gebogen / ende dooz eenige uyt-wassende beselingen aen de aerde bevestight zijn. De gont-geele blinkende bloemen / van vijf bladkens aen een ront hoofdekken t' samen ghevoeght / ende met klepne draphkens verciert / spruyten op de toppen van de steelen voort / na-latende veel kleyn zaet in een rondt bolleken beslooten. De Wortel is dun / wit ende seer verselachtigh.

Gea

Gemeyn Hanenvoet met recht opstaende steelen, verschilt alleen van de voorstaende soorte / door dien de steelen niet gebogen nochte met eenige rugghete ofte huyachtigheyt beset zijn.

Water Hanen-voet heeft breede / gladde / bleek groene / ende aen de kanten op sommige plaetsen diep gesneden bladeren / tusschen de welcke ronde / gelijkve / holle steelen voort komen / die aen de toppen met geel blinkende bloemen / maer kleynder als aen de gemeyne Hanenvoet, beladen zijn. De zaethuyshens zijn ronde hoefdehens / ende de wortel wit ende beselachtigh.

Acker Hanenvoet heeft seer kleyn gesneden bleek groene bladeren. De recht opstaende steelen zijn rondt; de bloemen kleyn ende bleek geel; de zaethuyshens / waer in plat zaet beslooten is / met korte doornkens beset; ende de wortel van witte huytwijse beselingen gemaect.

Egelkoolen, in 't Latijn *Ranunculus Flammula* genaemt / wast ontrent anderhalven voet hoogh op / voortbrengende recht opstaende rootachtige ende op sommige plaetsen geknoopte steelen / die met lange bladeren / somtijts gekerft / somtijts onkerft / bewassen zijn. De bloemen / zaethuyshens / ende wortel / zijn weynigh van ons gemeyn Hanenvoet verschillende.

Plaetse. Gemeyn Hanenvoet groeyt veel in de Weerden ofte Weyen van dese Landen; Water Hanenvoet op vochte ende moerachtige plaetsen; Acker Hanenvoet in de Zay-landen op natten gront; Egelkoolen in de vochte Weyen van Hollandt ende andere Provincien.

Tijdt. Alle dese soorten van Hanenvoet dragen haer bloemen in May ende Juny; ende daer na wort het zaet rijp.

Aert en Krachten. Alle de soorten van Hanenvoet zijn heet ende droogh in den verdien graet / ende de huyt openende ofte brandende van krachten; waerom het oock inwendigh niet gebuycht wort. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor Wratten ende verharde Klieren; Dremit Hanenvoet so

veel van nooden is / gestooten zijnde leght het op. Plinius.

Om de Herfsenen door 't nies en te sayveren: Dremit de gedrooghte wortel / stoofte sijn / ende haelt hier van een weynigh in de Neus-gaten op.

Voor Tantpijn: Dremit de wortel ende steekste in de pijnelijke tant / maer sy doet de selve vermoeselen. Dioscorides.

Kees-kruidt, Gemeyne Maluwe, in 't Latijn Malva.

Gedaente.

De Maluwe brengt voort verscheidende ronde steelen / die met breede / rondtachtige ende rontom de kanten een weynigh geschaerde bladeren bewassen / ende met bleek purpere ofte lijf-berwige bloemen / van vijf bladkens t'samen geset / vereiert zijn. Na de bloemen komen platte en ronde zaet-

†

zaet-

zaet-bollekens te voorszijn. De wortel is wit / ende lanc.

Plaetse. Dit kruyt groeyt hier te Lande op bochte en vette gronden.

Tijdt. Het bloeyt in de Sommer Maenden / ende ondertusschen wort het zaet ryp.

Aert en Krachten. De Maluwe is matelijck getempert in hitte ende vochtigheyt / verdeplende / versachtende ende vermurwende van krachten. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor Hoest, heesigheyt ende uyt-teesinge: Neemt de wortel van Maluwe twee loot / van de bladeren twee handen vol / van 't zaet een half loot / kookt dit te samen op in Soete-melck tot dat'er een pint van overigh blijft / van dese Melck sult ghy twee ofte driemaal daeghs een goeden drinck laten drincken. Fuchsius.

Voor steken van Spinnen, Wespen, Byen ende ander ongediert: Neemt de bladeren / stootse kleyn ende leghtse op. Dodonæus.

Voor pijn in de Ooren: Neemt het uytgedruchte sap van de bladeren / ende druppelt het warm in de Ooren. C. Durantus.

Voor pijn in de Darmen, Blase ende Nieren: Neemt Maluwe-bladeren twee handen vol / Kamille-bloemen een handt vol / kookt dit op in een pint Bier / ende laet hier van drincken. Ravellingius.

Om harde geswellen te vermurwen: Neemt van de bladeren soo veel van nooden is / kooktse in schoon water tot datse murw zijn / ende leghtse papwijs op. Galenus.

Heemst-wortel, witte Maluwe,
in 't Latijn *Althea*.

Gedaente.

H eemst-wortel krijcht hooge ronde stelen / met breeide / rondtrachtige / doch booz wat spits toeloopende sachte bladeren; dese zijn een wepnigh aen de kanten gheschaert. De witte ofte blecke bloemen ende de zaet-bollekens / zijn die van de gemeene Maluwe van maetsel seer gelijk. De wortel is lanc / tap / van binnen wit ende niet een lijnigh sap vervult.

Plaetse. Dit kruyt vindt men op bochte ende vette gronden / ende het groeyt overbloedigh aen de kanten van 't Y, omrent Amsterdam.

Tijdt. Uyt de overgeblevene wortel van dit kruyt spruyten in 't Dooz-jaer nieuwe stelen ende bladeren voort; de bloemen vertoonen sich in July ende Augustus, ende daer na wordt het zaet ryp.

Aert en Krachten. De witte Maluwe is middelmatig warm / maer wat drooger als de gemeene Maluwe, vernurwende / schepende / pijn stillende / ende de scherpe vochtigheden versachtende van krachten. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor 't Graveel: Neemt van de bladeren twee handen vol / ofte van de wortel vier loot / kookt het op in een pint Wijn tot dat de helft versoden is / ende laet dit in twee reysen gebruycken. Fuchsius.

Voor

Voor Sinckinge ende dunne Catharren die op de Borst vallen: Aemt Althea-suycker, ende laet hier van een stuchje dickwils in de Mont smelten; 't welck men soetsjens door sicken sal. Matthiolus.

Voor swaren Hoest: Aemt van de wortel drie loot / koocht het op in soete Melck tot een pint / waer van ghy twee mael daegs een roemertje vol van in nemen sult. Dodonæus.

Voor alderhande harde koude Gefwellen: Aemt van de wortel soo veel van nooden is / koochtse murw in Wijn / daer na stoofse in een Mortier heel kleyn / doet'er by wat Berckens-reusel / ende legt het pap-wijs op. Galenus.

Sigmaerts-kruydt, in 't Latijn *Alcea vulgaris*.
Gedaente.

Dit Kruydt heeft ronde steelen / omtrent drie voet hoogh op schietende. De bladeren zijn eenighsing die van Kees-kruydt gelijk / maer in vijf deelen gesneden. De bloemen ende het zaet komen seer wel met het voornoemde Kruydt ober een. De wortel is lijnigh / matelijck dick / en van binnen wit.

Plaetse. Het groept aen de kanten van de Velden / Hagen en Grachten.

Tijdt. Het bloept in Juny ende July.

Aert en Krachten. Sigmaerts-kruydt vergelijckt sich in aert en krachten met de gemeene Malva en Heemst-wortel. Dioscorides, Dodonæus.

Water-patich, in 't Latijn *Lapathum Aquaticum*.
Gedaente.

Dit Gewas heeft ronde / dunne holle steelen / met seer lange briedachtige bladeren versien: op de epinde der steelen ende zijde-scheuten komen de bleek-geele bloemkens in groote menichhten voort / die van drie-kantigh bypn zaet / in dunne vel-

lekens beslooten zijnde / gevolght worden. De wortel is van buuten zwart ende van binnen root van vertwe.

Plaetse. Water-patigh groept in ende aen de kanten van de Water-grachten ende kuylen.

Tijdt. Het bloept in July ende Augustus, ende ondertusschen wordt het zaet rijp.

Aert en Krachten. Dit Kruydt is matelijck verhoelende ende merckelijck verhoogende van aert / ende daerom merder t'samen-treckende van krachten als de Tamme Patich ofte Patientie. Het wordt voornamentlijck tegen Schurfscheit soo wel uytwendigh als inwendigh gebruyckt.

Swarte Jacea, in 't Latijn *Jacea Nigra*, *Matresillon*.
Gedaente.

Dit Kruydt brenghet voort lancfwerpige ende aen beyde zijde gesneden hayrige bladeren / tusschen de welcke ronde ende harde steelen voort spruyten / met diergelijke bladeren bewassen / ende op de toppen met ronde geschubde bollekens beladen / upt wiens midden in plaetse van bloemen purper-roode draepkens / veel by een vergadert / te voorschijn komen. De wortel is hardt ende met vefelingen behangen.

Plaetse. Het wordt in de Weyen / ende op grafsachtige plaetsen gebonden.

Tijdt. Het bloept in Juny ende July.

Aert en Krachten. De swarte Jacea is warm ende droogh van aert / ende komt in krachten met de Duyvels-beet ober een Dodonæus.

Sint Jans Kruydt, in 't Latijn *Hypericum*.
Gedaente.

Dit Gewas brenghet voort veel steelen / omtrent een voet hoogh op schietende / ende met veel briedachtige bladerkens bewassen / die tegen de Sonne ghehouden / vol gaetsjens schijnente zijn. De geelo bloemen

spijnten op de toppen van de steelen voort/ ende zijn van bijf bladeren gemaecht / ende in 't midden met eenige draepkens verciert. Na de bloemen volgen lancbwerpige zaedtknopkens / met seer kleyn zaet gevult. De wortel is hardt ende houtachtigh.

Plaetse. Het groeyt hier te Lande aen de kanten van de Beemden / ende op grasachtige ende vochte Landen / douchen. Het wort oock veel omtrent de Sandt-dynnen van Hollandt gebonden.

Tijdt. Het brenghet sijn bloemen in Juny ofte July voort.

Aert en Krachten. De Hypericum is warm ende droogh van aert / sijn van deelen / ende wordet onder de Wondt-krupden geselt. Galenus.

Medicinael gebruyck. Om de Wonden te heelen: Neemt het sap van dit krupdt / ende druypt het'er warm in / maect heel

krachtiger is de Olie van de Bloemen des reydt. Fuchsius.

Voor langh-duurende Koortsen: Neemt een vierendeel loots van het ghedrooght St. Jans-kruyd / ende geeft het met Wijn door het aenkomen van de krooys in. Dioscorides.

Voor Graveel, Bloedt-spouwen en Scitica: Neemt van het zaet een vierendeel loots / ende laet het met Wijn ofte eenigh bequaem nat in nemen. Plinius.

Voor die sich van binnen gequetst hebben: Neemt een handt vol van de Bloemen / koocht het in een half pintje goet Bier / tot dat een derden deel versooden is / doorgezeget zijnde / doet'er by een stuck Water / ende laet dit warm indyncken. Ravelingius.

Voor Geelsucht: Neemt de bladeren en de Bloemen van St. Jans-kruyd, koochtse in Wijn ofte Water / ende laet hier van alle morgen een roemertje vol dyncken. Joh. Stocker.

Papen-kruyd, Paerde-bloemen,
in 't Latijn *Taraxacum.*
Gedaente.

Dit krupdt heeft lancbwerpige / ende daen beyde zijde diep gesnede bladeren / die van Cichorey eenighzints gesijck; tuschen dese bladeren spijnten holle ende brose steelkens / pder boven met een geele bloem / van veel bladkens / dicht by een ghevoeght beladen / die daer na in wolachtige bollekens veranderen / ende door de wint met het zaet verwapen. De wortel is langh / ende met melckachtigh sap gevult. Plaetse. Het groeyt veel op grasachtige plaetsen.

Tijdt. Het bloeyt in April ende May.

Aert en Krachten. Dit krupdt verkoelt ende verdrooght in den tweeden graet / het is bitter van smaech / openende ende afvagende van krachten. C. Bauhinus, Fuchsius, Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor Koortsen ende om het Bloedt te suyveren: Neemt van dit

Dit Kruydt dje handen vol / ziedt het in een pint wep / tot dat een derden deel versoden is / ende laet hier van dickwils dzincken : ofte neemt van het sap uit de bladeren geperst twee oncen / Syroop van Limoenen een once / vermenicht zijnde geeft het op een repg in. Dodonæus.

Voor de Vlecken van de Oogen : Neemt het melckachtigh sap van dit Kruydt / ende druypt het dziemacl des daeghs in de oogen. Ravelingius, Joh. Schroderus.

Voor versche Wonden : Wascht de selve met het afziedsel van Papen-kruydt. Dodonæus.

Ganserick, in 't Latijn *Argentina*.

Gedaente.

Dit Kruydt heeft dunne ranchskens / die langhs de aerde kruppen. De bladeren zijn die van de Agrimonie eenighsints gelijck / aen de bovenste zijde groen / ende aen de onderste asch-verwigh ofte Silberwit van verwe. De geele bloemkens komen op besondere dunne steelkens voort. De wortel is veselachtigh.

Plaetse. Het groeyt hier te Lande op grasachtige plaetsen / ende de kanten van de Water-grachten.

Tijdt. Het draeght sijn bloemen in Juny ende July.

Aert en Krachten. *Ganserick* is matelijck verkoelende / maer verdroogende in den tweeden graedt / ende wat t'samen-trockende van krachten. Dodonæus.

Medicinael gebruyck. Voor Bloetspouwen, overtollige Maent-stonden ende roode Loop : Bereyt een afziedsel van dit Kruydt in gestaelt Water ofte roode Wijn / ende laet hier van dzincken. Brunfelsus.

Om het bloeden der Wonden te stelpen : Stroyp'er het gedrooght / ende sijn gestooten Kruydt in. Dodonæus.

Voor bloedigh Tandt-vleesch, ende losse Tanden: Wascht het Tandt-vleesch met het afziedsel van *Ganserick* met gestaelt Water ofte roode Wijn bereydt. Ravelingius.

Voor roode loopende Oogen : Wascht de Oogen met het water daer dit Kruydt in gesoden is. Matthiolus.

Voor heete Koortsen : Neemt dit Kruydt / stoot het kleyn met Sout ende Azijn / ende legt het onder de Voeten ende op de pols van de Handen. Joh. Schroderus.

Wael-wortel, in 't Latijn *Symphytum*.

Gedaente.

Dit Gewas heeft hooge / dicke / kantige en holle steelen / die met lange / bzyede en spits toeloopende rouwe bladeren bewassen zijn. De Bloemen zijn lanchwerpig / van binnen hol / ende bleek-roet ofte wit van verwe / die van zwart zaet ghevolght worden. De wortel is dick ende langh / van bukten zwart ende van binnen wit / een ijmigh sap in sich behoudende.

Æ 3

Plaetse;

Plaetse. Het groept aen de kanten van de water-grachten / ende bochtige plaetsen.

Tijdt. Het bloeyt in Juny ende July.

Aert en Krachten. De Wael-wortel is matelijck houdt van aert / ende droogh in den tweeden graet / dick makende / ende de scherpigheyt der bochtigheden versachtende van krachten. Fuchsius, C. Bauhinus.

Medicinael gebruyck. Voor Bloet-spouwen, overtollige Maent-stonden, sweeringe van de Longh ende Nieren: Neemt van de wortel twee oncen / kleyn gesneden zijnde / loocht het in schoon water ofte soetemelck tot een pint / door gesegen zijnde / doet'er by twee oncen Sproop van Wael-wortel, ende laet hier van twee ofte drie-mael des daeghs dyncken. Dodonæus.

Voor scheursels der jonge Kinderen: Vermenght het poeyer van de gedrooghte wortel onder de pap / ende leght de gestooten wortel met Boonen-meel vermenght pap wijs van buyten op. Fuchsius.

Voor pijn van 't Flereijn: Neemt versche Wael-wortel, kleyn gheraspt zijnde / leght het plaesterwijs op de pijnlijke Leden. Ravelingius.

Gras, in 't Latijn Gramen.

Geslachten.

DE geslachten van Gras zijn by na ontelbaer / maer wy sullen hier de meest bekende soorten die in 't wilde wassen / beschrijven; te weten / Beemt-gras, Lidt-gras, Bies-gras, Oogentrooft-gras, Gras met veel Bloemen, Gras van Parnaso ende Kreupel-gras. De curieuse Kruydt-onderzoekers hebben van meerder soorten van Gras haer genoeg binden by de vermaerde Kruydt-beschrijvers Dodonæus ende Lobel.

Gedaente. Hoe wel daer veel soorten van Beemt-gras zijn / nochtans hebben sy alle-gader smalle bladeren ende teere halmen / alleen in de bloemen verschillende. De wortelen zijn dun ende vefelachtigh.

Plaetse. Beemt-gras woxt in de Beemden ofte Weyen overbloedigh gebonden.

Tijdt. Het bloeyt in Juny ende July.

Aert en Krachten. Het woxt tot geen Medecijnen / maer alleen tot voedsel voor de Beesten gebruyckt.

Lidt-gras, in 't Latijn Gramen

Medicatum.

Gedaente.

Lidt-gras heeft ronde halmen / die om-trent anderhalve voet hoogh / in vier ofte vijf leden verdeelt / ende met smalle spitse bladeren / kleynder als die van ghemeen Riet / bewassen zijn: op de top van de halmen draeght het in plaetse van Bloemen kleyne Riet-pluymen. De wortel is wit / seer laagh / geknoopt / ende op verschepte plaetsen nieuwe scheuten voort bryngende.

Plaetse. Het groept op de Akkers ende aen der selver kanten.

Tijdt. Het bloeyt in de Sommerse Maenden.

Aert en Krachten. De wortelen van Lidt-gras zijn matelijck houdt ende droogh van aert / openende ende een weynigh 't samen-treckende van krachten. Galenus.

Medicinael gebruyck. Voor verstoptheyt ende quetsuren van de Nieren ende Blase, ende om het Graveel afte drijven: Neemt een goet deel van de wortelen / ziedtse in Wijn ofte Water ende laet hier van dyncken. Galenus, Dioscorides.

Voor de Wormen des Buycks: Hier tegen woxt van veele gepresen het afziedsel van de wortelen met water bereydt ende gedroncken. Dodonæus.

Voor versche Wonden: Neemt Lidt-gras, stoot het kleyn ende leght het plaesterwijs op. Galenus, Dioscorides.

Bies-gras, in 't Latijn Gra-

men Junceum.

Gedaente.

DE se soorte van Gras brynght voort seer dunne bies-achtige bladeren / tusschen de wel-

de welke dunne geknoopte halmkens boort spruyten/ dragende een fachte Niet-pluyne. De wortel is befelachtigh.

Plaetse. Het wast op drooge ende mageren grondt.

Tijdt. Het bloeyt in Juny ende July.

Aert en Krachten. Dit Kruydt word tot geen Medecijne gebuyck.

Oogentrooft-gras, in 't Latijn
Eupragia.

Gedaente.

Oogentrooft-gras verschilt veel van de voorgaende soorten/ want het heeft veel teere / ronde ende geknoopte steelkens / omtrent weder lict met twee ober malkanderen staende / langwerpige sinalle bladeren beset / ende op de toppen met kleyne witte bloemkens verciert / nalatende langhwerpige zaet-huykens. De wortel is dun ende geknoopt.

Plaetse. Men bindt het aen de kanten van de Velden ende Water-grachten.

Tijdt. Het draegt sijn bloemkens in Juny ende July.

Aert en Krachten. Oogentrooft-gras is warm ende droogh in den tweeden graedt / en t'samen-trekkende van krachten. C. Bauhinus.

Medicinael gebruyck. Voor zwacke Herzenen ende Memorie: Bereydt een Conserf van dit geheele Kruydt met Suicker / ende neemt hier van alle morgen de groote van een Notemuskaet in: ofte drincht van de Wijn daer dit Kruydt ingeweecht heeft. C. Bauhinus, Fuchsius.

Voor duyftere Oogen: Gebuyck van de vooyberhaelde Conserf ofte Wijn / ende wascht de Oogen dickwils met het Water van het Kruydt gedistilleert. C. Bauhinus.

Gras met veel Bloemen, in 't Latijn

Gramen Polyanthemum.

Gedaente.

Dit Gras brenghet boort veel dunder ende hogter bladeren / als het gemeen Beemt-gras, tusschen de welke kale steelkens / omtrent een spainne hoogh opschieten / wiens toppen met bleek-paerffe bloemkens / kroons-wijs by een geboeght / beladen zijn. De wortel is dun / langh / ende met befelachtighen behangen.

Plaetse. Het word veel op de Velden omtrent de Zee gelegen gebonden / ende om sijn aerdigheyt in de Hoben geplant.

Tijdt. Het bloeyt in Juny, July ende Augustus.

Aert en Krachten. De werckinge van dit Gras zijn tot noch toe onbekent.

Gras van Parnaso, in 't Latijn

Gramen Parnasium.

Gedaente.

Dese soorte van Gras heeft rontachtige / bzeede / spitse bladeren / bleek-groen van verwe / tusschen de welke veel dunne / kanti-

lantige steeklens voortspruyten : Dese zijn peder in 't nudden met een blad bewassen / ende op het opperste een witte wel-riekende bloemken van vijf bladerkens gemarckt / beladen / nalatende ronde ende spitse zaet-bollekens. De wortel is zwart ende met veel vefelingen behangen.

Plaetse. Dit Gras groeyt op magere ende bochte Deemden / ende wordt niet verree van de Zee-duppen in Hollandt gebonden.

Tijdt. Het brynght sijn bloemkens in July voort.

Aert en Krachten. Gras van Parnaso is verbroogende van aert / t'samen-treckende / ende de Krijn af drijvende van krachten. Dioscorides.

Medicinael gebruyck. Voor Graveel ende Steen: Neemt van het zaet een loot / gelineust zijnde koocht het in Wijn ofte Water tot een half pint / ende geeft hier van vier oncen teffens in. Plinius.

Voor duytere Oogen: Neemt het sap uit de bladeren geperst / Rinsf-wijn van elcks eben veel / ende druypt hier van dickwils in de Oogen.

Om het bloeden der Wonden te stelpen, ende de selvet te genesen: Neemt de groen gestooten bladeren van dit Gras, ende leghtse plaesterwijs op. Ravelingius.

Kreupel-gras, Verckens-gras, in

't Latijn Polygonum, Centumnodia

Gedaente.

Kreupel-gras heeft dunne / lange / geknoopte / en ter aerde kruypende steeklens / met veel klepne smalle bladeren beset: tusschen de bladeren draeght het witte ofte lijf-vertwige bloemkens / nae latende driekantigh bryyn zaet. De wortel is dun ende langh.

Plaetse. Het groeyt langhs de wegen / op bochtige plaetsen / ende wordt veel op de Kierck-hoven gebonden.

Tijdt. Het bloeyt in Juny.

Aert en Krachten. Dit Gras is verbroegende in den tweeden graet / verbrooghende

ende t'samen treckende van krachten. Dodonæus, Fuchsius.

Medicinael gebruyck. Voor Buyck-loopen, Bloet-spouwen, ende onmatige Maentstonden der Vrouwen: Neemt van het sap twee oncen / ende geeft het in / ofte bereypt een afziedsel van dit kruydt in Wijn / ende laet'er van drijcken. Dioscorides, Braslavola.

Voor de Kooris: Neemt sap van Kreupel-gras twee oncen / ende geeft het een ure voort het aenkommen van de kooris in / ende bindt het gestooten kruydt op de Pols. Dodonæus.

Voor pijn ende sweeringe van de Ooren: Druypt het sap in de Goren. P. Egineta.

Voor versche Wonden: Bindt het gestooten kruydt op de Wonden. Dodonæus.

Voor Zijde pijn: Neemt sap van Kreupel-gras, Olie van Roosen van elcks eben veel / ende bestrijckt de pijnelijcke plaetse daer mede. Apulejus.

Voor pijn ende swellinge van de Borsten: Neemt van dit kruydt soo veel van nooden is / hacht het kleyn / fruyt het in de Woter ende leght het op. Brunfelsius.

Voor't Graveel: Bereydt een afziedsel van dit kruydt / ende laet hier van drijcken. Ravelingius.

Maeghdelieven, in 't Latijn

Bellis.

Geslachten.

De Maeghdelieven worden in wilde ofte Velt-Maeghdelieven, ende tamme ofte Hof-Maeghdelieven onderscheyden.

Gedaente. De eerste soorte verkrijght veel lancwerpigh-ronde / gelijbige gladde bladeren / tusschen de welcke kale steeklens voortspruyten / wiens top yder met een bloem / van marckisel die van Kamille gelijck / beladen is. Het binnenste hoofden van dese Bloem is geel / ende rondom met witte / ofte eenighints roodachtige bladerkens beset. De wortel is vefelachtigh.

De tweede soorte is de voorgaende gelijck /

ijck / alleen zijn de bloemen grooter / ende met soo veel klepne bladkens beset / dat men het binnenste hoofdekken niet sien kan : si zijn van berwe somtijds roodt / somtijds wit / ende somtijds gespickt upt bepde berwe bestaende.

Plaetse. De Wilde Maegdelieven groeuen in de wepen ende op de bochte plaetsen : De Tamme worden alleen in de Hoben ghebonden.

Tijdt. De Kruyden bloeuen in April, May ende Juny.

Oeffeningh. Op dat de tamme Maegdelieven dubbelt soude blijven / moet mense om het ander Jaer in October ofte Maert van een scheuren ende verplanten.

Aert en Krachten. De Maegdelieven zijn matelijck houdt ende droogh van aert / ende worden onder de Wondt-kruyden gerekent : Dodonæus schrijft datse een verhoelende ende bochtmakende kracht hebben.

Medicinael gebruyck. Voor Koortsen en verhitte des Ingewants : Driecht dickwils van het afziedsel van dit kruydt bereydt. Fuchsius.

Voor inwendige quetsuren : Hier toe gebruyckt het sap / afziedsels ofte gedistilleert water van Maegdelieven ; oock wordt het sap nuttelijck onder de Salven ende Plaesters vermengt. Rondeletius, Lobel.

Voor versche Wonden. Druypt het sap in de Wonden / ende legt het ghestoten kruydt daer boven op.

Voor het Flerecijn uyt hitte ontsaen : Neemt het gestooten kruydt vermengt het met ongezoeten boter / ende slaet het pap-wijs om de pijnelijcke plaetse. Dodonæus.

Duytse Beeren-klaauw, in 't Latijn *Spondylion Pseudacanthus*.

Gedaente.

Dit kruydt brenghet voort een hooge / geknooyte / holle steel. De bladeren zijn in vijf ofte ses deelen gesneden / ende

rondtom de kanten gekerft. De steel en de bladeren zijn met een harachtige ruyghe beset. Op het opperste van de steel ende zijde-scheuten / draeght het krans-wijse witte bloemkens / na de welke volgt plat zaet / dubbelt op mallkanderen geboeght. De wortel is wit ende langh.

Plaetse. Het groeyt op bochte ende poelachtige plaetsen / als aen de kanten van de Velden.

Tijdt. Het draeght sijn bloemen in Juny ende in July ofte Augustus wort het zaet rijp.

Aert en Krachten. De Spondylion is warm ende droogh van aert / openende en verdeplende van krachten.

Medicinael gebruyck. Voor Engborstigheid, Vallende Sieckte, Geelsucht, Watersucht, ende opstijginge van de Lijfmoeder : Neemt van het zaet van dit kruydt een vierendeel loots / stoot het sijn ende geeft het met eenigh bequaem nat in. Dioscorides, Galenus.

Voor de Slaep-sieckte : Leght een wepnigh van het zaet op koolen / ende laet de siecken de roock ontfangen. Dodonæus.

Om de Eeltachtige kanten der Fistels te verdrijven : Neemt de wortel schaytse schoon en steektse in de Fistels. Dodonæus.

Roo de Ratelen, in 't Latijn *Fistularia*.

Gedaente.

Dit kruydt heeft korte steelen met klepne / gekerfde ende gekronckelde bladeren bewassen. De bloemen zijn van gedaente de Hane-kammekens gelijck / root ofte witachtigh van berwe / na dese volgen breede zaet-huyshens / met plat ende brynn zaet gebult. De wortel is dun ende beselachtigh.

Plaetse. Het wast inde bochte Wepen ofte Velden.

Tijdt. Het bloeyt in May ofte Juny.

Aert en Krachten. Dit kruydt is houdt ende droogh van aert / ende t'samen-trekkende van krachten. Dodonæus.

D

Boeck

Bocks-baert, in 't Latijn *Barbahirici*, *Coma*.
Gedaente.

Dit Kruydt heeft een ronde steel / in eenige zijde-scheuten gedeelt / met lange smalle / spitse bladeren bewassen / ende op de toppen met een geele ofte purper-blaeuwe Bloem / de Paerde-bloemen van gedaente gelijk / versien. Dese Bloem doet sich niet het opgaen van de Son wijt open / ende des namiddaghs sluytse sich wederom toe / ende epudelijck wordse neffens het langhwerpighe zwart zaet in stuyfshens door de windt herwaert. De wortel is wit ende langh. Dit geheele Kruydt ghequets zijnde geeft een melchachtigh sap van sich.

Plaetse. Dit Kruyt wordt op ongebouwde ende bochte plaetsen / als Beemden ende Weyen gebonden.

Tijdt. Het bloeyt in Juny ende July.

Aert en Krachten. De Bocks-baert is verkoelende van aert / ende wordt van sommige de krachten van *Scorzonera* toe geschreven.

Medicinael gebruyck. Voor ontfekinge van de Lever en Nieren, Zijde pijn, ende besmettelijcke Sieckten: Bereyt een afziet-sel van de wortel van Bocks-baert met water / ende laet hier van dincchen / ofte geeft van het ghedistilleert water van het selsde Kruydt drie oncen t'sseffens in. *Ravelingius*.

Om Wonden ende Quetsuren te suyveren en te genesen: Neemt het sap van dit geheele Kruydt / maect 'er doechjens in nat ende leght het op de Wonden. *Ravelingius*.

Ganssen-voet, in 't Latijn *Pes Asserinus*.
Gedaente.

Dit Kruydt schiet omtrent twee boeten hoogh op. De bladeren zijn die van de Melde eenighints gelijk / en met sijn kerhinge en hoecken een voet van een Gans upsteekende. De rootachtige bloemkens komen Domp-wijs by een vergadert te

boozschijn / die van kleyn zaet gevolght worden. De wortel is vefelachtigh.

Plaetse. Het wast op bochte paetsen / by de West-pitten / en langhs de Weyen.

Tijdt. Het brenghet sijn bloemen in Juny en July voort.

Aert en Krachten. Ganssen-voet is houdt en bocht van aert / en mach tot alle gebreken uptwendigh gebruycht worden / daer de gemeene Nachtcaye toe goet is. *Fuchsius*.

Looch sonder Looch, in 't Latijn *Alliaria*.
Gedaente.

Dit Kruyt verkrijght eerst bzeede / rontachtige / spits toeloopende / en rontom de kanten saegh-wijs gheliefde bladeren; tusschen de welcke dunne steelen / met diergelijke maer wat langer en finalder bladeren bewassen / omtrent twee boeten hoogh opschietende. De bloemen die aen het opperste van de steelen voort komen / zijn kleyn en wit / nalatende langhwerpighe dunne hantwens / met kleyn zwart zaet gevult. De wortel is wit / langhachtigh en hardt.

Plaetse. Het wordt aen de kanten van de Beemden / bochte Velden / en langhs de Weyen gebonden.

Tijdt. Het bloeyt in April en May.

Aert en Krachten. Looch sonder Looch is warm en droogh tot in het begin van den derden graedt / openende / verteerende / doorsnijdende / dun makende / en de verrottinge ofte verderbinge wederstaende van krachten. *Dodonæus*, *Ravelingius*.

Lobel schrijft het de krachten van *Erysimum* en *Rakette* toe.

Medicinael gebruyck. Voor 't Graveel en Buyck-pijn: koocht dit Kruydt in het afziedtsel / 't welck men in klisterien tot de verhaelde gebreken gebruycht. *Dodonæus*.

Voor wonden van de Beenen en Schenken: Neemt de bladeren van dit Kruydt / stootse kleyn ende leghtse plaester-wijs op. *Ravelingius*.

Eynde van het Vijfde Deel.